

New
Direction

TRANSATLANTICKÉ PARTNERSTVÍ KRIZE, NESHODY, PŘÍLEŽITOSTI

NIKOLAS DOHNAL

newdirection.online

[@europeanreform](https://twitter.com/europeanreform)

[@europeanreform](https://www.instagram.com/europeanreform)

[NDeuropeanreform](https://www.facebook.com/NDeuropeanreform)

contact@europeanreform.org

New Direction

Founded by Margaret Thatcher in 2009 as the intellectual hub of European Conservatism, New Direction has established academic networks across Europe and research partnerships throughout the world.

New Direction is registered in Belgium as a not-for-profit organisation and is partly funded by the European Parliament.
REGISTERED OFFICE: Rue du Trône, 4, 1000 Brussels, Belgium. **EXECUTIVE DIRECTOR:** Naweed Khan.

The European Parliament and New Direction assume no responsibility for the opinions expressed in this publication. Sole liability rests with the author.

Nikolas Dohnal

Studuje politologii a mezinárodní vztahy na Masarykově univerzitě a působí jako stážista v think-tanku Pravý břeh. Dlouhodobě se věnuje americké a evropské politice.

	EXECUTIVE SUMMARY	7
	ÚVOD	9
1	OBCHODNÍ VÁLKY	11
1.1	Obchodní spory u WTO	12
1.2	Krise špatné liberalizace	13
1.3	Plané naděje v TTIP	13
1.4	Krise kvůli účelovému protekcionismu	14
1.5	Pomohla by nová dohoda?	15
2	ZAHRANIČNÍ A OBRANNÁ POLITIKA	17
2.1	Od zrodu transatlantického paktu po dnešní krizi	17
2.2	Co se to děje mezi Evropou a Amerikou?	18
2.3	Historie není černobílá	19
2.4	Tiché snahy o strategickou autonomii EU	21
2.5	Hrátky s nebezpečnými sny	21
3	ROZDĚLÍ NÁS ČÍNA?	25
3.1	Proč se bude transatlantická vazba štěpit	25
3.2	Rozdílné vnímání hrozeb a odlišná strategická kultura	26
3.3	Lidská práva: společný jmenovatel?	27
4	ČASY NOVÉ SPOLUPRÁCE	31
4.1	Aliance v kybernetickém světě	31
4.2	Bitva o síť 5G	32
4.3	Energetika – smlouvy s ďáblem a rozepře s USA	34
4.4	LNG prolomuje starou prázdnotu	35
4.5	Může americké LNG nahradit ruské dodávky plynu do Evropy?	36
4.6	LNG posílí transatlantickou vazbu	37
5	ZÁVĚR	39
5.1	Policy Recommendation	40
6	POZNÁMKY	41
7	PŘÍLOHA: OBCHODNÍ VZTAHY EU A USA VE SVĚTOVÉM KONTEXTU – FACTSHEET	43

EXECUTIVE SUMMARY

- Vztahy mezi Evropou a Spojenými státy v posledních letech procházely složitým obdobím, od hádek o tarify až po znejistění článku 5 Washingtonské smlouvy.
- Rozpory v transatlantické vazbě předpověděl už v roce 2000 americký profesor Joe Nye, který identifikoval šest zdrojů tření: upřednostňování domácích záležitostí, protekcionismus, kulturní a hodnotové rozdíly, výdaje na obranu, těžkopádné politické a diplomatické procesy v EU a americký unilateralismus. Euro-americký rozvod nicméně nepovažoval za pravděpodobný.
- Obchodní rozpory nezačaly s Trumpovou administrativou. USA a EU proti sobě v rámci WTO od roku 1995 vedly 55 obchodních střetů. Trumpův protekcionismus byl jen jejich mediálním vyvrcholením.
- Šanci na odstranění tarifů a regulací představovala smlouva TTIP, která nicméně vinou Evropského parlamentu, některých členských států EU i prezidenta Trumpa nepřežila. Pokud se obě strany budou chtít vrátit k dohodě, měly by se zaměřit na zrušení tarifů a regulací. Dokud budou cítit výhody protekcionismu, trhliny v jejich vztahu se nezacelí.
- Obrannou spolupráci narušila nejen Trumpova rétorika, ale i nedodržení závazků ze strany evropských států. Další možné poškození přináší snaha EU o tzv. strategickou autonomii. V klíčových momentech ohrožení přitom Evropa zatím nedokázala konat a dosud se vždy spoléhala na americkou pomoc. Úplný odchod USA z evropského kontinentu by byl pro bezpečnost Evropy zdrcující.
- Transatlantické partnerství se pravděpodobně bude dále štěpit kvůli Číně, a to ze čtyř důvodů: ekonomický faktor, odlišné vnímání hrozeb, odlišná strategická kultura a jiná představa o možné nové „studené válce“. Společnou řeč a pozici vůči Číně však EU a USA mohou najít přes oblast lidských práv.
- Spolupráci mohou rozvíjet i v oblastech kybernetické bezpečnosti a energetiky. NATO se už v roce 2014 dohodlo na tom, že kybernetický útok může spustit článek 5 Washingtonské smlouvy. Až na pár výjimek se Evropa a Amerika shodly na vyloučení společnosti Huawei ze stavby sítí 5G. Z evropských států se pouze Nizozemsko, Rakousko, Irsko a Maďarsko zatím staví k Huawei pozitivně.
- V energetické oblasti spolu dříve Amerika a Evropa nemohly vůbec obchodovat kvůli technologickým překážkám. USA blokovaly stavby plynovodů mezi Evropou a Ruskem. Neznámější z nich, Nord Stream II, se na konci roku 2019 stal důvodem pro ekonomické sankce.
- Americké LNG může Evropě pomoci snížit závislost na ruských dodávkách plynu a tlačit Gazprom k nižším cenám. Této možnosti využívají hlavně státy východní Evropy. Politika EU aktivně pomáhá financovat diverzifikaci dodávek plynu včetně termínů na LNG.
- Transatlantická vazba celkově přežije nejen díky společným zájmům EU a USA, ale také díky jejich dlouholetým společným hodnotám.

ÚVOD

Má transatlantická vazba budoucnost? Najdou Spojené státy a Evropa společnou řeč? V posledních letech, hlavně v období Trumpovy administrativy, se v intelektuálních kruzích rozšířil pohled, že staré partnerství se nachází v krizi. Hovoří se o krizi v rámci NATO nebo o krizi způsobenou přirozeným odklonem obou mocností.

V očích Evropanů je na vině bývalý americký prezident Donald Trump a zárukou pro urovnání vztahů se má stát jeho nástupce Joe Biden. Počátečním signálem by mohla být minimálně jeho rétorika z února 2021, kdy spojence USA ujistil, že „Amerika je zpátky“. Bude ale výměna prezidenta stačit? Tato studie ukáže, že problém nebyl způsoben jen Trumpem. Ačkoli jeho laciné výstřelky spoustu potíží eskalovaly, jeho chování mnohdy ukazovalo na strukturální obtíže, kterým transatlantická vazba čelí už několik dekád. V období Trumpovy vlády problémy pouze kulminovaly.

Tyto potíže už v roce 2000 předpověděl americký profesor z Harvardovy univerzity Joseph Nye, který ve svém článku *The US and Europe: continental drift?* téměř přesně určil, jakým zkouškám může euro-americké partnerství v budoucnu čelit. Jako liberál zastával pozici, že transatlantická vazba i přes neshody

vydrží, bude nicméně docházet k „hašteření“ kvůli šesti zdrojům tření. Jsou to:

1. vzrůstající posedlost vnitřními záležitostmi (cesta k izolacionismu),
2. ekonomické štěpení (protekcionalismus),
3. kulturní a hodnotové rozdíly,
4. výdaje na obranu,
5. těžkopádné politické a diplomatické procesy EU a konečně
6. hrozba amerického unilateralismu (arogance moci).

Ve většině odhadů se Joe Nye nemýlil. Nad rámec jeho předpovědi přibyly dokonce další výzvy, jako je růst Číny, odlišné vnímání hrozeb mezi oběma partnery nebo pokus o strategickou autonomii EU.

Všechny problémy v transatlantické vazbě by se daly krátce shrnout jako problémy protichůdných zájmů, ze kterých vyplývá větší nesourodost. Tato studie se proto zaměřuje na protichůdné zájmy obou kontinentů, pojmenovává chyby, které se staly v minulosti, a nabízí možnosti, jak je napravit. Ačkoli konstatuje, že ke štěpení bude v jistých oblastech docházet i nadále, nabízí zároveň alternativy, na jejichž základě může dlouholeté partnerství obou částí Západu znovu vzkvétat.

OBCHODNÍ VÁLKY

Když Joe Nye na přelomu 20. a 21. století sestavil seznam zmíněných šesti zdrojů svárů mezi USA a Evropou, důrazně poznamenal, že ekonomické rozpory budou nevyhnutelné. Nye měl obavy především ze dvou potenciálních trhlin, z nichž zvláště jedna se ukázala krutou pravdou:

Podobně jako mnoho jiných expertů (a hlavně ekonomů) se Joseph Nye zabýval otázkou, zda bude americkému dolaru významně konkurovat vznikající měna euro.¹ Pokud by taková situace nastala, pro Američany by to byla obrovská rána, neboť síla amerického dolaru je jednou z největších pák, kterou Spojené státy mohou ovlivňovat světovou politiku. Tuto výhodu nemá žádná země na světě. Spojené státy moc dolaru přesvědčivě ukazují, když chtějí sankcionovat „zlobivé státy“ jako například Írán. Obava z eura se ovšem nenaplnila, dolar nadále zůstává dominantou světového trhu. Okolo 42 % všech transakcí je obchodováno právě v dolarech, které přes všechny krize oplývají nevídanou důvěryhodností po celém světě.² To, že euro opravdu nikdy nedohnalo postavení dolaru, se dobře ukázalo zejména po krizi v roce 2008. Nakonec i sám Nye potvrdil, že dolar zůstává neotřesitelný, a otázku eura ponechal otevřenou.

Nye se však bohužel nemýlil ve druhé oblasti, a sice když mluvil o obchodním protekcionismu. Tvrdil, že sklon k obchodnímu protekcionismu je hluboce zakořeněn na obou stranách Atlantiku, a proto se pravděpodobně opět vrátí. Můžeme debatovat o tom, zda Joseph Nye příliš nestrašil a zda vliv ekonomického hašteření na tak dlouhou spolupráci nepřecenil. Problém je však v tom, že z malých tahanic může vzniknout pořádná bitva, ne-li fatální krize. Koneckonců Nye to vystihuje následovně: Problém není v rozporech, ale v tom, že se mohou snadno vymknout kontrole.

„Hlavní otázkou není, zda v samotném obchodě dojde k neshodám, ale zda se tyto neshody utrhnou ze řetězu. Jenom taková série odvetných opatření kvůli marginálním sporům může spustit velkou spirálu, ve které budou poškozeny obě strany...“³

Triviální problémy se snadno změní na spirálu soupeření, která významně poškodí obě strany. Jejich ekonomické pozadí přitom nelze ignorovat – obchod tvoří druhý nejdůležitější pilíř pevných transatlantických vztahů hned po spolupráci v oblasti obrany. Roční obchod mezi USA a EU se pohybuje okolo výše 1 bilionu dolarů, což je ve světovém měřítku asi 40 % veškerého celosvětového obchodu. EU ze všech ekonomik světa nejvíce exportuje do USA, které jsou zároveň druhým největším importérem do Evropy. Pro USA je Evropská unie hlavní exportní destinací hned po Kanadě, kam míří většina amerického zboží.⁴ Celkový balík přímých zahraničních investic mezi USA a EU v roce 2018 (ještě před vyjednaným brexitem) zahrnoval 6 bilionů dolarů.⁵

Tato čísla z transatlantické spolupráce činí jeden z nejvýznamnějších ekonomických vztahů na světě. Když se tedy hovoří o slábnutí, nebo dokonce o konci transatlantické vazby, pozornost se upírá především na obchodní války, které transatlantickou vazbu výrazně poškodily. Tyto války a samozřejmě cílený americký protekcionismus vedený Donaldem Trumpem vyvolaly spory v rámci WTO. Protekcionismus je v porovnání se staršími spory ve WTO známějším problémem: jednak je čerstvější a jednak byl také více medializován. V následující kapitole ovšem uvidíme, že transatlantické spory nebyly jen krátkou etapou, která symbolizovala Trumpovo funkční období. Problém obchodního hašteření je ve skutečnosti problémem desítek let přehlížení ekonomického napětí, jež se s nástupem Trumpova protekcionismu mnohem více dostalo do centra světové pozornosti.

1.1 Obchodní spory u WTO

Když se dnes otevře téma obchodních válek mezi Amerikou a Evropou, mnoho z nás si jako první vybaví rozčileného Trumpa, který ze vzteku na Evropskou unii přešel k uvalení tarifů na vybrané komodity. Jeho odchod z úřadu tak může nemálo čtenářů uspokojit a ujistit je, že doba ekonomických střetů s nástupem Joea Bidena automaticky končí. Tak jednoduché to ale bohužel není. Obchodní spory mezi Evropou a Amerikou totiž nejsou nedávnou záležitostí. Pokud se podíváme na historii obchodních střetů, ve kterých se USA angažovaly v rámci Světové obchodní organizace (Graf 1), zjistíme, že dva nejbližší spojenci jsou v takřka v permanentní válce. Od založení Světové obchodní organizace (v roce 1995), jejímž hlavním cílem je liberalizace celosvětového obchodu, vedly USA a EU celých 55 obchodních střetů. Z toho 25 žalob bylo vzneseno Spojenými státy vůči EU a 35 žalob Evropskou unií proti USA.⁶ Tolik sporů obě strany nemají ani s Čínou. Řešení sporů u WTO není nic mimořádného, je to naprosto legitimní prostředek urovnání sporů. Zároveň však tato čísla rozhodně nesvědčí o bezstarostné obchodní spolupráci. Je to paradox? Jak to, že dlouholetí spojenci spolu vedou nejvíce žalob?

Právě tyto spory v rámci Světové obchodní organizace dokládají zdroje obchodních střetů: Dávno před érou Donalda Trumpa tu vidíme dohádovací řízení o různých komoditách, kde EU a USA nemohly najít společnou řeč. Vídeňský ekonom Fritz Breuss se již v roce 2004 zabýval hlavními obchodními spory mezi EU a USA, které ve své analýze sofistikovaně nazval „drobné obchodní války“ (mini trade wars). Připomenout si můžeme především dohady o banánech, hovězím obohaceném hormonem a oceli,⁷ které dobře uvozují celou komplexní problematiku.

Například spor o dovoz amerického hovězího obsahujícího růstové hormony se táhne už od roku 1989 a zatím není u konce. EU se rozhodla zakázat dovoz hormonálně problematického hovězího, načež Amerika podala stížnost k WTO a následné řízení bylo uzavřeno v její prospěch. EU však odmítla nařízení WTO implementovat, takže USA bylo povoleno učinit protiopatření. Mezitím byly sice uzavřeny některé další dohody, ale napětí v tomto významném segmentu

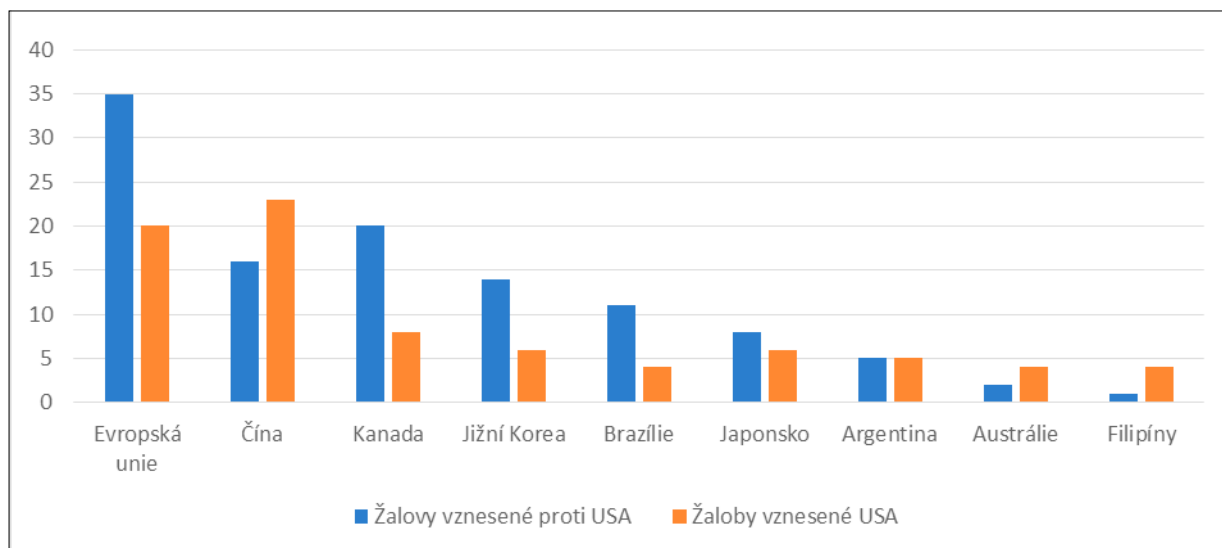
přetrvává. Dílčí dohody z let 2009 a 2019 povolují příchod většího množství hovězího z třetích zemí včetně USA, ovšem nesmí být hormonálně ošetřeno.

Podobný případ jsou spory o dovoz banánů. V 90. letech EU zvýhodňovala dovoz banánů od producentů v rámci EU nebo z bývalých evropských kolonií, což pochopitelně v USA vyvolalo nevoli. Stejně jako v předchozím případě WTO jednání EU označila za neférové, a povolila USA uvalit tarify proti importu z Evropy. Po dlouhém dohádovacím řízení u WTO se obě strany v roce 2001 dohodly na společném odstranění překážek.

Ani často zmiňovaný problém tarifů na ocel neznáme pouze z Trumpany administrativy. Když v letech 1997–2001 krachovali američtí producenti oceli, Bushova administrativa cítila povinnost uvalit na import oceli cla. Ta byla zrušena až po stížnostech u WTO, v roce 2003.⁸

Snad nejvíce skloňovaný spor ohledně subsidií pro letecké společnosti se vleče už léta. Na jedné straně tu máme obvinění vůči Spojeným státům, že dotačně zvýhodňují pozici Boeingu, na druhé straně Američané obviňují Evropu z dotování Airbusu. Poté, co WTO dalo za pravdu USA, uvalily Spojené státy na EU tarify v hodnotě 7,5 miliard USD, na což následovaly tarify z EU v hodnotě 4 miliard dolarů.⁹

Může to působit, že spory o toto zboží a komodity jsou velmi marginálního rázu. Proč se vůbec znepokojovat nad pár dolary? Rozporuplné oblasti tvoří jen malou část celkového vzájemného obchodu – asi 4 %.¹⁰ Celkový obchod přece pokračuje dál a každý rok se zvyšuje. U Trumpových tarifů by ovšem mohl zaznít stejný argument. Jeho cla tvořila v celkovém transatlantickém obchodu jen nepatrnou položku. Zůstává tu však podstatný problém, že každý přírůstek tarifů celkově zhoršuje obchodní klima. Připomeňme, že Joseph Nye se obával, že z malého hašteření může vzniknout nepřekonatelná propast, tak jako se to stalo v „drobné obchodní válce“ o banány: „(Tehdy) nedávné ‚banánové války – jsou názorným příkladem toho, jak i malá roztržka může vyústit v krizi, kterou si ani jedna strana nepřeje...“¹¹

Graf 1: Státy, se kterými má USA nejvíce střetů u WTO

Celkový počet sporů USA s ostatními zeměmi. Vlastní úprava na základě zdroje z WTO: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_maps_e.htm?country_selected=USA&sense=e

1.2 Krize špatné liberalizace

Obchodní spory mezi EU a USA mají dvě roviny. Jednou z nich je cílený protekcionismus, kdy politik hájí primárně své zájmy a transatlantické partnerství má pro něj nižší cenu. Tento scénář se ukázal u Trumpovy administrativy. V Trumpově případě bylo poněkud obtížné situaci řešit, neboť americká strana nevěřila na liberální model bezcelního obchodu, která jí přinesla příslušné výhody. V této rovině se transatlantická vazba bohužel bude dále štěpit, neboť jednotlivé obchodní zájmy se budou křížit. U tohoto důvodu se ještě zastavíme později.

Druhá rovina spočívá ve špatné liberalizaci a neschopnosti dohodnout se na lepších obchodních podmínkách. Jsme v situaci, kdy obě strany sice ctí principy liberální politiky, ale nemohou spolu vyjednat dohodu na určitých pravidlech, která by odstranila překážky v podobě tarifů a regulací. V této rovině se transatlantický vztah nacházel před nástupem Donalda Trumpa. Oběma stranám proto chyběla dostatečně srozumitel-

ná obchodní dohoda, která by vzájemnému obchodu pomohla.

Transatlantický obchod od konce studené války zastřešují tři hlavní smlouvy či deklarace: *Transatlantic Declaration* (1990), *New Transatlantic Agenda* (1995) a *Transatlantic Economic Partnership* (1998).¹² Dokumenty jsou pouze deklaratorní a jak vidno, žádný z nich nedokázal reálně předejít obchodním válkám. Naději proto představovala až ambiciózní obchodní dohoda o zóně volného obchodu známá jako *Transatlantické obchodní a investiční partnerství* (TTIP) v době druhého prezidentského období Baracka Obamy. Právě ta měla vyřešit věčné střety, jako jsou zmíněné „mini trade wars“ a nejrůznější regulace. Pokud bychom chtěli důsledně analyzovat, proč nakonec selhala, potřebovali bychom k tomu ještě několik samostatných studií navíc. Abychom však pochopili hlavní podstatu, připomeňme základní cíle TTIP, a poté primární zádrhly, které nakonec přivodily její pád.

1.3 Plané naděje v TTIP

Kvůli nedokonalostem v ekonomických vztazích mezi Spojenými státy a Evropskou unií cítily obě strany potřebu vytvořit výstižnou dohodu o tom, jak do budoucna nastavit lepší ekonomické podmínky pro obě strany Atlantiku. Iniciativu TTIP zpočátku podporovali

téměř všichni důležití aktéři, přičemž Evropskou komisi a Obamovu administrativu můžeme označit přímo za její zapálené obhájce. Podporu zpočátku vyjádřil i Evropský parlament, který o ni především kvůli levicovým stranám ovšem postupně ztratil zájem.

TTIP měla tři hlavní priority:

1. odstranit tarify,
2. odstranit přebytečné regulace, které brzdí obchod,
3. podpořit větší liberalizaci v obchodě a investicích.

Nakonec se však nepodařilo vyjednat ani jednu z nich.

Evropská komise nastoupila do vyjednávání s velkým optimismem. Podle jejích prognóz měla TTIP přinést výhody každému občanovi Spojených států a EU. Konkrétně mělo přijetí TTIP přinést každé rodině v EU v průměru 545 eur ročně navíc, a v Americe dokonce 665 eur. Odhady se nicméně lišily. Skeptické studie například tvrdily, že snížení tarifů by nevedlo k výrazně vyššímu růstu HDP, a pokud, tak by více pomohlo Americe.

U regulací byla představa o výnosu pro obě strany jednoznačnější.¹³ Regulace, především na evropské straně, brzdí plynulý obchod a komodity zbytečně prodražují. Dobrý příklad je třeba kontrola a certifikace auta. Bez vyjednané dohody nestačí, že je nové auto před příchodem na trh schváleno jen jednou bezpečnostní certifikací v dané zemi.¹⁴ Místo vzájemné důvěry se brzdí plynulý pohyb komodit a produkty pro spotřebitele se nesmyslně prodražují. Podle zprávy Evropské komise z roku 2019 jsou tyto překážky důvodem znechucení menších firem, které se kvůli nákladnosti těchto procesů rozhodnou své zboží raději neexportovat.¹⁵

Ačkoliv zdravý rozum velí tyto přebytečné regulace zrušit, staly se naopak jedním z největších sporů v rámci vyjednávání o TTIP. Ukázalo se, že unijní a americký trh jsou velmi odlišné. Amerika neuznává žádnou speciální ochranu na značky, jako je Šampaňské, Koňak nebo Feta. Podobně tomu je u země-

dělství, unijní trh je zkrátka silně zregulovaný. V USA nemají problém s geneticky modifikovanou zeleninou. 90 % kukuřice, sóji a bavlny je v USA geneticky modifikovaných. V EU žádné a může je zakázat každý členský stát. Podobně jsou na tom pesticidy. Přes 80 pesticidů používaných v USA je v EU zakázaných.¹⁶ Takových případů bylo nespočet.

Když Joseph Nye předpovídal obchodní neshody, vycházel přitom právě z kulturních rozdílů mezi Evropou a USA:

„Například mnoho Evropanů považuje americký kapitalismus za bezcitný, kdežto svůj evropský model sociálního státu považuje za více citlivý k sociálním otázkám. Stejně tak Evropané nelibě nahlíží na používání hormonů a geneticky modifikovaných organismů v zemědělství, a proto brání výsledný protiamerický protekcionismus z hlediska kulturních rozdílů.“¹⁷

Rozdílnost hodnot a přístupů k liberalizaci rovněž přivedla další překážku ve vyjednávání, kterým byla tzv. ISDS – Investor-state dispute settlement. Předním požadavkem USA, resp. amerických firem, bylo, aby v případě střetu s daným státem mohly stát žalovat u třetích stran, a nikoliv u vnitrostátních soudů. Firmy vyjadřovaly obavy ze zaujatosti domácích soudů. Pro evropské státy ale tento přístup byl nemyslitelný.

Tyto překážky se pro TTIP ukázaly jako osudové. Proti schválení nejvíce brojilo Německo, Rakousko a Evropský parlament. V roce 2015 řekl německý ministr zahraničí Sigmar Gabriel, že „TTIP selhala ve všech bodech“. Pro zajímavost, v Česku podle průzkumů bylo pro dohodu TTIP 62 % lidí.¹⁸ Ke konci roku 2016 už bylo všem jasné, že s TTIP je konec, a nástup Donalda Trumpa to jen finálně potvrdil.

1.4 Krize kvůli účelovému protekcionismu

Paradoxní je, že i kdyby TTIP byla schválena, Trump by ji pravděpodobně zrušil. Do Bílého domu byl zvolen prezident, který se otevřeně postavil proti ideji volného obchodu. Jeho protekcionismus nebyl namířen účelově proti EU, ale proti všem státům, v jejichž bilanci obchodu s USA buď viděl nepříznivá čísla, nebo cítil, že Amerika začíná ztrácet v klíčových strategických surovinách. Transatlantický obchod tento protekcionismus poškodil také.

V červnu 2018 Trump uvalil první cla ve výši 25 % a 10 % na určité ocelové a hliníkové importy. Byla namířena proti Kanadě, Mexiku a EU. Evropská unie pochopitelně reagovala a nastavila tarify na vybrané americké komodity jako např. Kentucky bourbon nebo motorky od firmy Harley-Davidson. Celkově se tato opatření pohybují na úrovni 2,91 miliard USD.¹⁹ Obrovským štěstím (zejména pro Německo a Česko) bylo to, že Trump nakonec nevalil cla na automobily, jak už několikrát vyhrožoval.

Trump tarify uvalil ze dvou důvodů. Jednak jde o cílenou politiku protekcionismu ve snaze ochránit si klíčové suroviny jako právě ocel a hliník. Proto byly tarify uvaleny podle sekce 232 Zákona o národní bezpečnosti. Zadruhé již Trump volný obchod s EU (stejně jako i s dalšími ekonomikami) nebral jako win-win, ale pokládal tehdejší stav za nepříznivý pro USA. Vyhodnotil čísla tak, že jednoznačnou odpovědí by mělo být více protekcionismu. USA mají s EU už léta obchodní deficit, v roce 2019 dosáhl výše 123 miliard dolarů. EU má v průměru vyšší tarify než USA: Ještě před začátkem jednání o smlouvě TTIP (2014) unijní tarify tvořily zhruba 5,5%, zatímco americké 3,5% ceny za importované zboží. U zemědělských produktů byla tato disproporce vyšší – průměrné unijní tarify v hodnotě 13,7%, zatímco americké 4,7%. Podle jednoho odhadu USA dohromady platily 6,4 miliard dolarů za exportní tarify do EU.²⁰

Podobně nerovnoměrné rozložení tarifů můžeme vidět u důležitých komodit, jako jsou automobily. Zatímco Spojené státy měly průměrné tarify na auta stanoveny na pouhých 2,5%, Evropská unie je držela v průměru na 10%. Na druhou stranu je třeba připomenout, že

1.5 Pomohla by nová dohoda?

Jedna z možností, jak se vypořádat s obchodními rozpory, může být uzavření nové obchodní dohody. Dopředu je třeba poznamenat, že tato možnost je na stole pouze tehdy, kdy protistrana nezakládá své jednání čistě na protekcionismu. V takovém případě by se právě vyjednaná dohoda stala terčem na domácí politické scéně. Donald Trump koneckonců hlasitě požadoval zrušení dohody NAFTA s Mexikem, a to právě kvůli přílišnému liberalismu, který byl údajně pro USA nevýhodný. V takovém případě je šance na zlepšení vztahů minimální. Stejně tak platí, že se transatlantická vazba bude dále oslabovat, pokud bude pro EU či její vybrané členské státy výhodné urputně bojovat v rámci WTO za své regulace a tarify. Jednoduše řečeno, dohoda bude fungovat pouze tehdy, pokud bude nové ujednání surově pragmaticky výhodné pro obě strany. Pokud se ukáže, že je liberální paradigma pro obě strany výhodnější, existuje prostor pro ukončení sporů. Nikdy to nebude z abstraktních důvodů, ve jménu lepší transatlantické vazby.

Jsou dvě cesty, jak toho dosáhnout: buď postupně uzavírat dílčí dohody k jednotlivým položkám, nebo

USA uplatňují velice vysoké tarify na lehké nákladní automobily, které Američané už desítky let drží na úrovni 25% (tzv. Chicken tax). Tento typ aut navíc od konce 90. let (kromě let 2008 a 2009) tvoří přes 50% celého automobilového trhu v Americe.²¹ Ani Amerika tedy nemá úplně čisté svědomí. Newyorský byznysmen Trump ale účet komentoval jednoznačně: „*EU se ke Spojeným státům rozhodně nechovala férově.*“²² Proto jsme byli svědky dalších výhrůžek, že možná uvalí další tarify.

Oproti krizi v liberalizaci je protekcionismus obtížně řešitelná záležitost. Protějšek nevidí druhou stranu jako partnera, ale jako konkurenta, proti kterému musí zakročit, chce-li si udržet své klíčové zájmy. V tomto ohledu se obchodní důvěra napříč Atlantikem zhoršila kvůli střetu klíčových zájmů. Ve chvíli, kdy se zájem daného státu mění, naruší to pochopitelně i stabilitu partnerství. Z toho důvodu mluvíme o krizi přetnutí zájmů. Zůstává otázka, do jaké míry může být transatlantická vazba poškozena, pokud bychom mohli očekávat, že se objeví ještě více protichůdných zájmů.

rovnou uzavřít jednu obsáhlejší dohodu. Po neúspěchu TTIP můžeme konstatovat, že možná byla zbytečně moc ambiciózní. Pokud vezmeme v úvahu, že zde máme zcela rozdílné zemědělské trhy a vztah k regulacím některých komodit (viz problém pesticidů) nebo že se Evropa a Amerika neshodnou na ochraně značek, nemá cenu tuto skutečnost lámat přes koleno. Nová dohoda proto musí zaměřit veškerou pozornost na dva nejpodstatnější faktory:

1. Odstranění tarifů,
2. odstranění zbytečných regulací technického rázu.

Jisté náznaky možné dohody se překvapivě objevily ještě za Trumpovy éry. Když Jean-Claude Juncker letěl v létě 2018 za Trumpem, předmětem jejich jednání byly právě i vyhlídky na budoucí na zrušení tarifů a odstranění zbytečných překážek. Podle nejnovějších údajů Evropské komise by úplné zrušení tarifů znamenalo růst amerického exportu o 26,2 miliard eur do roku 2033 a unijního exportu o 26,7 miliard eur. Podobně je tomu tak i se zbytečnými regulacemi. Jejich zátěž se podle zprávy EK rovná 10 až 20% cel.²³

Zatím se podařily dílčí dohody k jednotlivým komoditám, jako například přerušení tarifů na Airbus a Boeing z března 2021. Na dobré cestě je rovněž iniciativa z Evropské komise, směřující k odstranění technických regulací. V listopadu 2019 Komise přišla s návrhem na tzv. *Conformity Assessment* – tedy sladění zákonných norem na obou stranách, které by urychlilo získání bezpečnostní certifikace produktu při exportu. Jednoduše řečeno, jedna kontrola v exportující zemi by měla stačit.²⁴ Vůle na nápravu poškozených transatlantických vztahů tedy určitě existuje.

Joseph Nye ve své tehdejší studii pojmenoval příčiny ekonomického soupeření naprosto přesně. O dvě dekády později se o krizi partnerství hovoří i z důvodu střetů vitálních zájmů. Protekcionistické rozpory by ale určitě neměly přivodit pád transatlantického partnerství, které je pro obě strany klíčové. Joe Nye proto navrhoval, aby se spory efektivněji řešily pomocí WTO. Po nástupu Joea Bidena vydala Evropská komise deklaraci k partnerství s USA, v níž se vyslovila pro reformu WTO. Další možnosti jsou dílčí dohody nebo vypracovat novou a méně ambiciózní dohodu, která by měla podporu v USA jak u demokratů, tak u republikánů, a na evropské scéně pak u všech členských států.

ZAHRANIČNÍ A OBRANNÁ POLITIKA

2.1 Od zrodu transatlantického paktu po dnešní krizi

Bezpečnostní a obranná politika byla vždy nejdůležitějším pilířem transatlantických vztahů. Idea kolektivní bezpečnosti po druhé světové válce umožnila stvořit mezikontinentální partnerství, které v globální historii dosud nemělo obdoby. Po staletí to byla Evropa, kdo udával tempo mezinárodního pořádku, který se ostatně z většiny odehrával na jejím kontinentu. Po vzniku USA Amerika udržovala s Evropou vztahy, ale éra izolacionismu potvrzená Monroeovou doktrínou z roku 1823 oběma geopolitickým celkům nedovolovala více se k sobě přiblížit. Ani ambiciózní liberální politika prezidenta Wilsona po první světové válce Ameriku do Evropy nepřivedla. USA tehdy ani nevstoupily do Společnosti národů, neboť v Senátu a na americké scéně obecně převažoval izolacionistický mainstream.

Výrazná změna v dynamice vztahů přichází až po druhé světové válce, kdy se Amerika pomocí Marshallova plánu začala na obnově zdevastované Evropy ekonomicky angažovat. Ani tehdy zatím západní evropské mocnosti neměly pomyslení na komplexnější bezpečnostní vztahy s Amerikou. Obrat přišel až po první berlínské krizi (1948), kdy si státy západní Evropy uvědomily, že samostatná obrana proti Sovětskému svazu není možná. Iniciativa přichází i od Spojených států, konkrétně tzv. Vandenbergovou rezolucí (1948), která vládě umožnila odklonit se od tradičního izolacionismu, a prezident tak mohl navázat spojení s neamerickými státy. O rok později, 4. dubna 1949, byla dvanácti zakládajícími státy založena Severoatlantická aliance (NATO). Zahájila provoz transatlantického obranného tandemu mezi Evropou a Amerikou, který v rámci kolektivní bezpečnosti tvořil protiváhu vůči sovětskému bloku a v roce 1991 nakonec přivodil jeho definitivní pád.

Po konci studené války rozhodně nebylo jasné, co dalšího s NATO podniknout. Jeho rozšíření o země střední a východní Evropy ostře kritizovaly velké osobnosti americké zahraniční politiky, jako byli Robert McNamara nebo George Kennan. I přes nevoli opozice se evropsko-americkou obrannou spoluprací dařilo udržet a o její nutnosti nebylo sporu.

Éra dohadování a krize přišla až v posledních letech. Jak na americké, tak na evropské straně slyšíme pochybnosti o smyslu NATO a snahy problematizovat roli pevné transatlantické vazby. Minimálně z hlediska konstruktivismu²⁵ na poslední léta můžeme nahlížet jako na léta krizová. Výroky nejvyšších představitelů nevyvolávaly přátelskou atmosféru. Započal to Donald Trump, když ještě jako kandidát označil NATO za organizaci, která se „přežila“ (obsolete). Tento výrok samozřejmě oprávněně vyvolal četné reakce spojenců, kteří se obávali, zda Trump v nejtěžší chvíli nezpochybní článek 5 Washingtonské smlouvy o kolektivní obraně, který členy aliance zavazuje, aby v případě útoku na spojence nasadili vlastní síly.

Ačkoliv Trump nakonec (už v roli prezidenta) význam NATO uznal („no longer obsolete“),²⁶ třenice pokračovaly dál. Německá kancléřka Angela Merkelová po schůzce s Trumpem roku 2017 prohlásila, že se Evropa na USA nemůže nadále spoléhat, a měla by obranu vzít do svých rukou. O dva roky později se nechal slyšet francouzský prezident Emmanuel Macron, že NATO prožívá klinickou smrt. Co to svědčí o spolupráci USA a Evropy? Jsme svědky konce kolektivní bezpečnosti? Zachrání to administrativa Joea Bidena? Co se to mezi Amerikou a Evropou vůbec děje?

2.2 Co se to děje mezi Evropou a Amerikou?

Za současnou krizí transatlantického partnerství stojí hlavně tři dlouhodobé problémy:

1. Touha po izolacionismu rozšířená mezi elitou a částí společnosti,
2. evropský pokus o osamostatnění,
3. nedostatečné výdaje evropských států na obranu.

První dva opět předpověděl zmíněný Joseph Nye. Co se týče amerického izolacionismu, Nye hovořil o tom, že potencionální izolacionismus nebudeme moct jednoduše přirovnat k situaci ve 30. letech. Nadto dodává, že většina veřejnosti si stále přeje (resp. na přelomu tisíciletí přála) aktivní zahraniční politiku. Pokud by se tento trend zvrátil, zvýšené zaměření na domácí záležitosti by omezovalo možnosti mezinárodní spolupráce.²⁷

Alespoň špetka izolacionismu byla v USA přítomna vždy. Izolacionistická politika byla první velkou doktrínou Spojených států. Největší obrat, který přinesl Spojené státy jako aktivního, ve světových záležitostech angažovaného aktéra, přišel za prezidenta Franklina D. Roosevelta. Jeho výsledky přetrvávají dodnes. Tendence vrátit zemi do větší izolace se objevily až při kampani Baracka Obamy, který sliboval návrat vojáků z válečných zón. Podle průzkumů od Chicago Council on Global Affairs (graf 2) se izolacionistická nálada americké společnosti zvedla právě během jeho prezidentského období. Na otázku, zda je pro Ameriku lepší aktivně participovat na dění ve světě, odpovídalo záporně 41% obyvatel v roce 2014 – nejvíce respondentů za skoro čtyři dekády.

Na druhou stranu musíme přihlédnout k tomu, že při jiných otázkách a v jiných průzkumech, které mířily na obdobný problém, odpovídali respondenti většinou kladně pro aktivní participaci, a to dokonce i za Donalda Trumpa. Trumpovi se naštěstí ve větší míře podařilo udržet kontinuitu zahraniční politiky od konce druhé světové války. Objevovaly se ovšem názory a spekulace, zda se Amerika nebude chtít vrátit do časů izolacionismu. Nicméně podle průzkumu Pew Research Center (graf 3) na otázku, *zda by USA měly brát více v potaz zájmy spojenců, i když by to pro ně znamenalo nutnost kompromisů*, odpovědělo v roce 2018 kladně 55% respondentů. Výrazně se ovšem štěpí pozice demokratů a republikánů. Jak graf dále ukazuje, v témže roce s touto tezí souhlasilo 74% demokratů, zatímco republikánů pouze 36%.

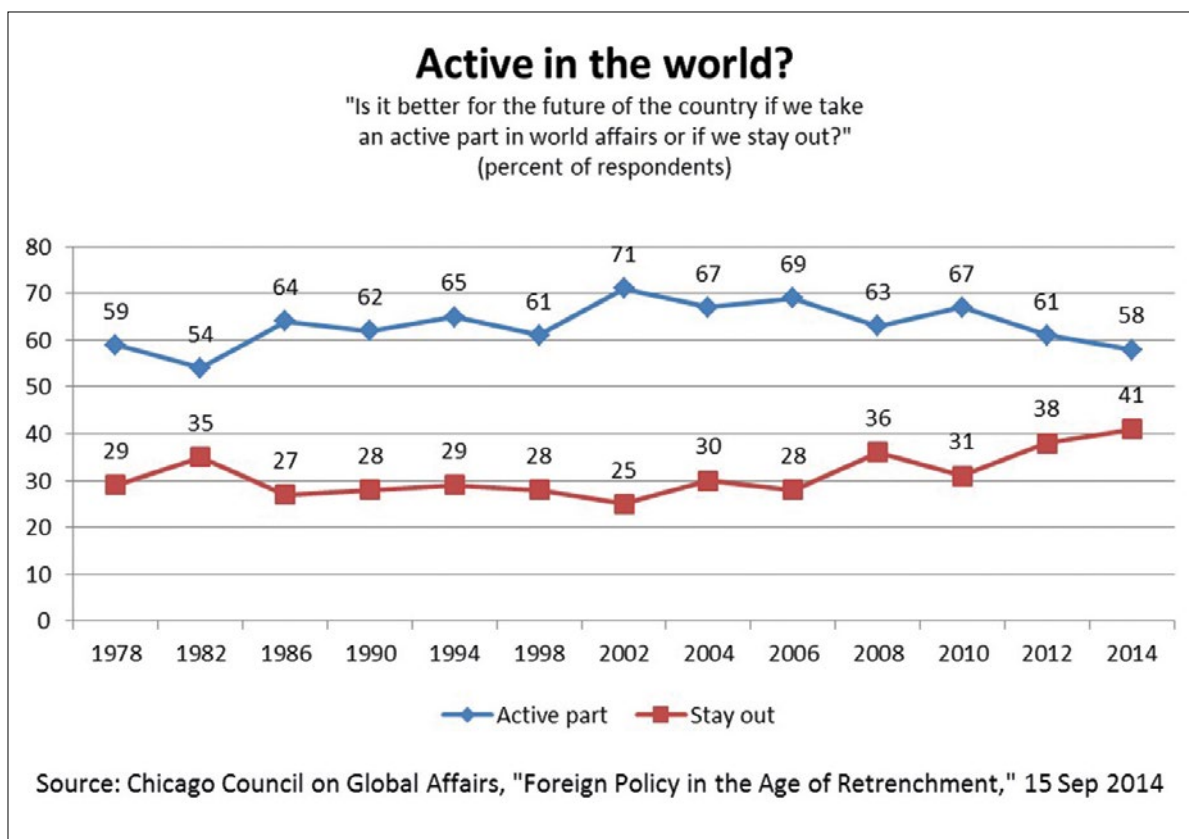
Namísto je tedy obezřetnost vůči izolacionistické náladě a případné únavě americké společnosti (patrně třeba v levicovém táboře Bernieho Sanderse), protože se snadno může stát pro transatlantickou vazbu nebezpečím.

Dále se krátce podívejme na vůbec nejviditelnější problém transatlantických vztahů, a sice nedostatečné výdaje evropských států na obranu. Tuto skutečnost, která vede k napětí mezi Evropou a Amerikou, opět velice trefně předpověděl Joseph Nye v roce 1999, kdy toto téma ještě zdaleka nebylo v centru pozornosti. Už tehdy dávaly Spojené státy 3% HDP na obranu, zatímco v Evropě převážně kolem 2%, přičemž podle Nye se u většiny rozjížděl trend dávat ještě méně, kromě Řecka a Turecka (kvůli jejich vzájemně nepřátelským vztahům). Ukazuje to na odlišné chápání obranné politiky, které může vést ke sporům.

Joseph Nye v rámci polemiky o potřebě dostatečného financování obrany cituje poznatky tehdejšího zástupce ministra zahraničí Johna Hamera, který kdysi vyjádřil pochyby, zdali Evropa a Amerika budou v příštích dekadách vůbec schopny bojovat společně.²⁸ K tak dramatickému scénáři naštěstí nedošlo. Že se však zanedbávání dohodnutých povinností stalo předmětem hněvu v Bílém domě, o tom není pochyb. Přesně tento problém byl hlavním argumentem Donalda Trumpa pro pokárání evropských členů NATO, obzvláště Německa. Většina evropských států NATO neplní své závazky dodnes, byť po Trumpově napomenutí zvýšení výdajů alespoň přislíbily. V roce 2020 stále nedávalo slíbené 2% HDP na obranu celkem 18 evropských států včetně České republiky. Závazky dodrželo pouhých devět států: Řecko, Británie, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Rumunsko, Francie a Norsko.²⁹ Když vidíme tato čísla, můžeme se potom divit roztržkám? Můžeme se divit celkové krizi v transatlantické vazbě?

Na tento spor se samozřejmě nesmíme dívat jednostranně. Trumpova scestná prohlášení zlepšení nijak nepomáhala. Dobrým příkladem bylo, když v létě roku 2020 oznámil, že sníží počet amerických vojáků v Německu o 12 000. Naprosto šílené bylo prohlášení z roku 2018 o Černé Hoře, že by podle Trumpa mohla rozpoutat třetí světovou válku kvůli agresivitě Černohorců. K tomu ještě zpochybnil článek 5, že by této zemi Amerika nemusela v případě jejího napadení přispěchat na pomoc.³⁰

Graf 2: Výsledky průzkumu veřejného mínění – otázka: „Je pro budoucnost země lepší, když se budeme aktivně angažovat ve světě, nebo když zůstaneme stranou?“

Převzato od Carla Connetta, Something in the Air: «Isolationism,» Defense Spending, and the US Public Mood. CIP Project on Defense Alternative, October 2014. Původní zdroj Chicago Council on Global Affairs, 2014

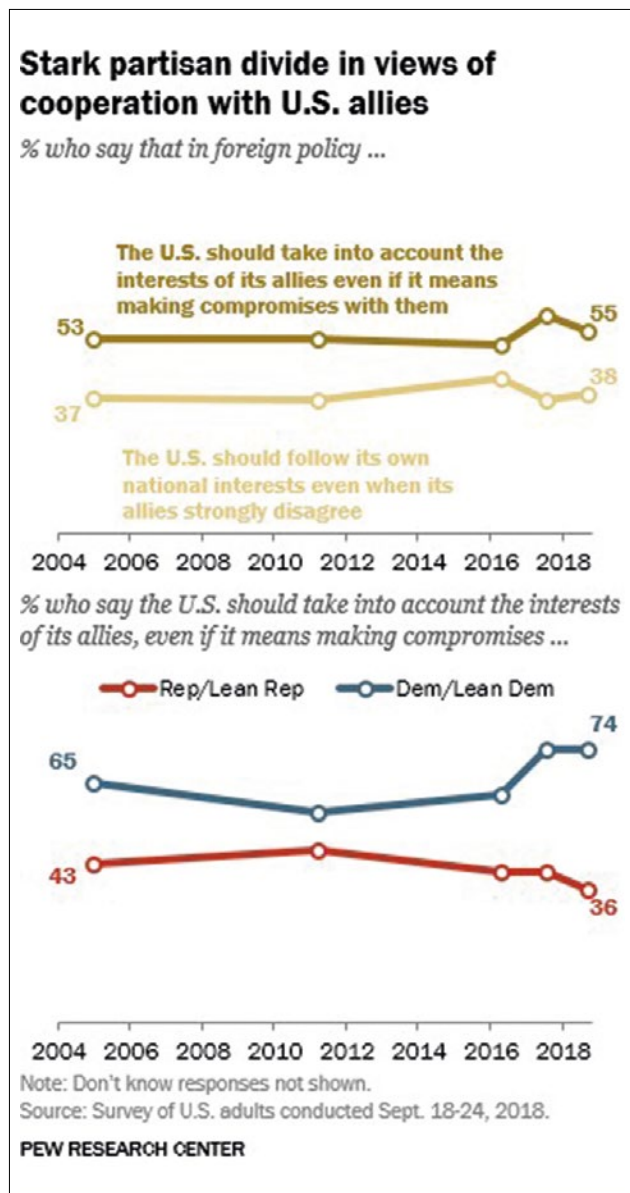
2.3 Historie není černobílá

Uvedená prohlášení výstižně dokládají, že americko-evropská spolupráce v posledních letech nebyla v nejlepší kondici. Rozpory mezi Spojenými státy a evropskými zeměmi (především Francií a Německem) se začaly častěji objevovat v období po 11. září 2001. Při invazi do Iráku roku 2003 se německý kancléř Gerhard Schröder a francouzský prezident Jacques Chirac postavili proti americké operaci, a Chirac ještě atakoval státy střední a východní Evropy, které USA podpořily, s tím že „promeškaly dobrou příležitost mlčet“. Gerhard Schröder na odpor vůči irácké invazi vzpomíná s hrdostí, že se Evropa konečně postavila americkému tlaku. Tvrdí, že za studené války by byl podobný „odpor“ evropské země vůči Spojeným státům nemyslitelný.³¹

Evropské státy se od postupu USA rovněž odchýlily v případě tzv. jaderné dohody s Íránem. Byly to právě evropské mocnosti, konkrétně Francie, Německo a Spojené království, které v roce 2002 iniciovaly zadr-

žení íránského jaderného programu dohodou. K jejich iniciativě se v roce 2006 připojily USA, Rusko a Čína. Nakonec se jim podařilo smlouvu společně dojednat v roce 2015, což však spustilo smršť opozičních hlasů, zejména v řadách americké Republikánské strany. Po nástupu Donalda Trumpa se proto USA rozhodly tuto smlouvu vypovědět.³²

Odhlédněme nyní od odhadů, která pozice byla správnější, a všimněme si, proč a jak se strategie obou sil rozcházel. Invaze do Iráku a jednostranné odstoupení od jaderné dohody s Íránem by podle Josepha Nye mohly být kategorizovány jako nebezpečí amerického unilateralismu či arogance moci. Nutno ovšem poznamenat, že transatlantická spolupráce zažívala podobné rozpře už v době studené války, kdy byla jednota vyžadována mnohem více než dnes. Odlišné postoje v NATO nebo v rámci bilaterálních vztahů proto nejsou ničím neobvyklým.

Graf 3: Polarizace společnosti v otázce spolupráce USA se spojenci

Zdroj: Pew Research Center 2018

Vzpomeňme jen pár ikonických příkladů: při vypuknutí suezské krize v roce 1956 byl koordinovaný vojenský postup Izraele, Francie a Británie zastaven ze strany USA kvůli jejich odlišným národním zájmům. Byť to pro Francii znamenalo nesmírné ponížení, Quai d'Orsay se nakonec od transatlantického spojení neodklonilo. Během prezidentství Charlese de Gaulle byla tato hrozba cítit silněji. V touze po velkolepé Francii usiloval de Gaulle o co největší osamostatnění od Ameriky, a proto také v roce 1966 vytáhl Francii z vojenských struktur NATO.

Během prezidenství Ronalda Reagana byla rozhodnuta ke společnému euro-americkému boji proti Sovětskému svazu na vysoké úrovni. Přesto však nebyla dokonalá, neboť Reagan se nehodlal smířit se stavem, že západní Evropa zvyšovala svou energetickou závislost na sovětském plynu. Proto jeho administrativa přistoupila k uvalení sankcí na výstavbu dalšího potrubí.

Můžeme tedy vidět, že transatlantická spolupráce nikdy nebyla bez chyb. Spory o odlišné vnímání politik se vedly prakticky od samotného vzniku NATO. Historicky se najde spousta míst, kde Evropa a Amerika nemohou najít shodu, protože Evropa ke strategii a obranné politice přistupuje jinak než Amerika. Tento fenomén už v roce 2002 popsal uznávaný britsko-americký profesor Collin Gray, když Evropa důrazně odmítala americkou koncepci protiraketové obrany. Gray konstatoval, že zejména z historických, geopolitických, technologických a vojenských rozdílů bude strategický přístup Ameriky a Evropy vždy rozporuplný.

Zatímco Evropa byla po staletích vláčena nespočtem krvavých válek, Amerika si až na pár výjimek užívala mírový stav, ke kterému jí bezpochyby napomáhá geografická poloha mezi Atlantikem a Pacifikem. Zatímco Evropa byla vždy donucena balancovat svou bezpečnost s ohledem na jiné mocnosti (zejména Rusko), USA směřovaly k hegemonii.³³ S tím souvisí i skutečnost, že americké konání ne vždy vyhledává mezinárodní legitimitu, zatímco evropská kultura přímo vyžaduje potvrzení legitimacy svých činů u mezinárodního společenství.

Výsledné obranné a strategické rozdíly jsou jednoznačné. Na druhou stranu, přes tyto odchylky nikdy nedošlo k rozvázání jednoho z nejlépe fungujících paktů v historii. Transatlantická vazba může fungovat i do budoucna, ale musí o ni být zájem, a zejména Evropa ji musí chtít uchovat. U špiček Evropské unie je přitom možné zachytit dlouhodobé snahy o osamostatnění od USA. Typickým příkladem je sen o evropské armádě. Byť není tento záměr explicitně uváděn jako pokus o vytvoření protiváhy NATO, jeho realizace by se mohla stát jednou z příčin jeho definitivního ztroskotání.

2.4 Tiché snahy o strategickou autonomii EU

K rozpadu transatlantické vazby by mohla přispět snaha Evropské unie nastartovat svou vlastní obrannou politiku, o což bohužel aktivně usiluje. Úvahy o koordinovanější obraně na evropské půdě neměly vždy podobu samostatné evropské armády bez angažmá Spojených států. Evropa si koneckonců vždy – i během studené války – uvědomovala, že její strategická pozice bude trochu odlišná od USA, zvláště kvůli bezprostřední blízkosti Ruska. Dnes už není moc známo, že tu kromě NATO fungovala i nevýrazná Západoevropská unie – evropský obranný spolek zemí EU a NATO, který však nikdy nekonal v rozporu s obrannou politikou Severoatlantické aliance.

Když bipolární svět skončil, nebyl žádný důvod, aby evropské státy v obraně nespolupracovaly hlouběji. Iniciativu v tomto směru posunuli kupředu Tony Blair a Jacques Chirac v prosinci 1998. Společně odsouhlasili ideu evropské vojenské spolupráce, ale nikoli samostatně, nýbrž v rámci NATO. Tehdejší ministryně zahraničí USA Madeleine Albrightová vyjádřila plánu podporu, ale od začátku jej omezila třemi klíčovými podmínkami:

1. Nesmí dojít k oddělení od NATO,
2. nesmí dojít k duplikování jednotek (pro dvě separátní armády),
3. nesmí dojít k diskriminaci vůči členům NATO a nečlenům EU.³⁴

Podmínky Madeleine Albrightové ale naplněny nebyly. Obranná integrace pokračovala dál, ale ne v rámci

2.5 Hrátky s nebezpečnými sny

Snahy o obrannou autonomii většinou pohání evropské špičky, jak ty unijní, tak na úrovni jednotlivých států. Evropská obranná autonomie nicméně nemá podporu jen na evropské půdě, ale rovněž mezi americkými izolacionisty v čele se Stevenem Waltem. Podle izolacionistů mělo NATO transatlantickou spolupráci skončit už dávno. Steven Walt už od 90. let tvrdí, že odluka Ameriky od Evropy je zcela přirozený jev. Bezpečnostní spolupráce podle něj přežila díky třem podstatným bodům. Byly to: 1. hrozba SSSR, 2. americký ekonomický podíl v Evropě a 3. existence generace elit, jejíž osobní pouta a životní zkušenosti je silně vázaly k transatlantické kooperaci.

NATO. Evropská unie postupně vytvářela své vlastní instituce, které jsou od Severoatlantické aliance odděleny. Spojené státy však integrační proces nesledovaly zcela detailně a v některých krocích jim uniklo rozšíření samostatné unijní obranné politiky. Typickým příkladem může být vznik další obranné iniciativy, PESCO. Tato iniciativa je určena pro kooperaci v obraně pouze mezi členy EU. Podle italské politoložky Federicy Bindi se PESCO do budoucna má stát hlavním prvkem společné obranné politiky, neboť poprvé podporuje strategickou autonomii bez NATO.³⁵

Evropská armáda v konvenčním smyslu však neexistuje. Jde zatím stále o vojáky jednotlivých členských států, kteří jsou v rámci jistých operací koordinováni pod vlajkou EU. Nejčastěji je aktivita těchto armád vidět v zahraničních misích EU, kterých mezi lety 2003 a 2020 Evropská unie podnikla už 34.³⁶ Expert na bezpečnostní politiku EU Michael E. Smith tvrdí, že právě první samostatná mise EU v rámci Společné bezpečnostní a obranné politiky představovala dramatickou změnu pro vývoj evropské obranné politiky. V návaznosti na další autory konstatuje, že nové unijní operace byly podniknuty mimo jiné proto, aby ukázaly alespoň malou opozici vůči americké zahraniční politice.³⁷ Kromě zahraničních misí vypracovala Evropská unie tři bezpečnostní strategie z let 2003, 2008 a 2016. Ta poslední je z hlediska unijních ambicí tou nejpodstatnější, neboť ještě více prohlubuje samostatné strategické uvažování EU. Podle Michaela Smithe mají však všechny jedno společné – návrh strategické autonomie EU.³⁸

Podle článku Stevena Walta z roku 1998 tyto body už ztratily svůj smysl, přičemž ten hlavní – tedy hrozba společného nepřítele – zcela vyrchla. Bylo by zcela absurdní vymýšlet si nepřátele nové, jen abychom tento relikv uchovávali.³⁹ Walt tehdy nechal v úvahu hrozbu Ruska, která je v dnešní době opět nezpochybnitelná. Nicméně i v dnešní době, konkrétně v článku z roku 2017, tvrdí, že by se EU měla i vůči Ruské federaci více bránit sama. Má pro to údajně i lepší předpoklady než USA, včetně převahy v několika odvětvích nebo jednoznačně vyššího počtu obyvatel⁴⁰ (cca. 446 milionů EU versus 144 milionů Ruska). Problémem podle Walta nejsou ani malé výdaje na obranu, ale spíše to, jak s nimi EU nakládá.

Shrnuto, Evropské unii údajně nic nebrání vytvořit si vlastní obrannou politiku bez USA.

Idea evropské armády zní pěkně. Hlavně z levicového tábora zaznívá, že Evropa má své zájmy, a proto je americká přítomnost v Evropě nesmyslná. Waltův návrh má však řadu empirických nedostatků. Evropské snění naráží na drsnou realitu. Ani v jedné závažné krizi nebyla Evropská unie schopna adekvátně zareagovat sama. Podnikat mise v zahraničí je jedna věc, ale zajistit stabilitu na vlastním kontinentu je věcí druhou. Bez americké pomoci by byla EU při rozhodujících momentech paralyzována. Mám na mysli války na Balkáně a ruskou agresi na Ukrajině. Co se týče balkánských válek, nebyla to EU, ale mírové dohody vyjednané nátlakem Spojených států a operací NATO v roce 1999, co zabránilo další genocidě.

Je férové přiznat, že v té době byly obranné iniciativy EU na samém počátku, šlo však o první varování pro EU, aby si uvědomila své limity. Druhý velký šok přišel v roce 2014, kdy Rusko přistoupilo k ilegální okupaci Krymu, a vyvolalo tím válku na Ukrajině. Evropská unie se samozřejmě podle svých tradic snažila postupovat diplomaticky. Nejprve došlo k rozvázání diplomatických vztahů, poté k individuálním sankcím a po sestřelení letadla MH17 v červnu k tvrdým ekonomickým sankcím. Podle důvěryhodných zdrojů však Spojené státy musely tlačit na EU, aby na Rusko vyvinula větší tlak. Klíčové bylo rychlé rozhodnutí NATO, jež sáhlo k vyslání stíhaček do pobaltských zemí. V této oblasti byla v průběhu jara 2014 rovněž posílena přítomnost pozemních vojsk a námořnictva NATO.⁴¹ Reakci EU oproti tomu chyběla jednotnost a rozhodnost. Znovu se ukázalo, že něco jako evropská jednotná zahraniční, natož pak obranná politika neexistuje. Příklad: Zatímco Polsko si stěžovalo na pomalou reakci EU ve srovnání s USA, Švédsko se tvrdým opatřením bránilo. Švédský premiér Fredrik Reinfeldt v této souvislosti upozorňoval na obrovskou provázanost EU a Ruska:

„Musíme mít na paměti, že když USA mluví o ekonomických sankcích vůči Rusku, nemají s ním stejný (provázaný) vztah jako mnoho evropských států.“⁴²

Toto prohlášení poukazuje na paradox celého plánu na jednotnou zahraniční a obrannou politiku, ne-li přímo evropskou armádu. V této jediné otázce se Joseph Nye spletl, když hovořil o zhoršení vztahů kvůli zdlouhavosti evropských procedur při schvalování zákonů a rozhodování v EU. Zhoršení naopak nastane při pokusu o reálnou společnou zahraniční politiku.

Spojit evropské síly dohromady na první pohled dává logiku. Sjednocenější Evropa může komunikovat jedním hlasem. Co to ale vlastně znamená jednotná evropská politika? Tento pojem v praxi nikdy neexistoval. V každém období dějin naopak můžeme pozorovat odlišné, vzájemně nekompatibilní politiky jednotlivých států. Odlišná stanoviska budou vždy panovat zvláště ve vztahu k Rusku. Pobaltské státy a Polsko vnímají Ruskou federaci jestřábím okem, zatímco státy jako Maďarsko, Španělsko, Švédsko nebo Řecko mají k Rusku vlídnější vztah. A co teprve politika Francie, která například v jaderné politice neuznává nepřátelskou stranu, ale prosazuje politiku všech azimutů. Tyto zcela protikladné politiky dokázala po celou dobu sjednotit pouze jedna organizace – NATO. Proto taky byla její reakce vůči Rusku tak pohotová.

Opravdu si umíme představit tehdejší situaci bez pomoci USA? Je třeba připomenout, že ruská hrozba dosud nevyhasla. Pokud bychom si tedy chtěli pohrávat s kačířskou úvahou, že by měly USA zcela opustit evropský prostor a uvolnit tak cestu nové evropské armádě, měli bychom si být vědomi několika zásadních faktů:

Zprv by evropský kontinent přišel o vysoký počet amerických konvenčních sil. V Evropě mají USA rozmístěno více než 70 000 vojáků. Jenom z Německa by se stáhlo zhruba 34 000, z Itálie 12 000, ze Španělska 3 000 a z Polska 4 500.⁴³ Dále by EU neměla zapomínat na americké systémy protiraketové obrany v Rumunsku a Polsku. Do toho navíc není započtena přítomnost amerických vojáků v nečlenských státech EU, jako 11 000 vojáků v Británii či rotační námořnictvo v Norsku. Dále by nová evropská armáda nemohla počítat s tak luxusním jaderným odstrašením jako pod patronátem USA. Pokud vezmeme v úvahu ruský jaderný arzenál, který je na počet hlavic ještě větší než ten americký, jak by si Evropská unie představovala případný konflikt vůči Rusku? Po odchodu Británie z EU zbývá v Evropě jen jeden jaderný aktér, a tím je Francie. Ta ale oplývá nesrovnatelně menšími kapacitami než ruská armáda. Francie má pouze okolo 300 hlavic. Proto je evropská armáda bez spojení s USA a NATO jen sněním.

Evropská unie navíc přišla o klíčového strategického partnera, Spojené království. Brexitem může navíc utrpět i celá transatlantická vazba. Joseph Nye tvrdil, že Británie pomáhá posilovat vztahy mezi EU a Amerikou. Británie může pro Evropu zůstat velkým partnerem, obzvláště v NATO. V případě evropské armády by tato možnost byla zcela vyloučena.

Zatímco v ekonomické sekci bylo doporučení do budoucna složitější, zde toho Evropská unie či Evropa jako celek tolik dělat nemusí. Stačí neoddávat se pokušení a snům a soustředit se na staré dobré alianční struktury, které vždy fungovaly pohotově. Pokud státy EU touží po lepší koordinaci v obranné politice, mělo by to být pouze s cílem posílit lepší strategické

plánování v rámci NATO, a nikoliv vytvářet jeho protiváhu. Všechny evropské země musejí rovněž dodržovat své alianční závazky, aby opět nedocházelo ke zbytečným šarvátkám s Bílým domem. NATO není v krizi, ani se nepřezilo. Je jako poněkud starší, avšak stále spolehlivé auto, které jen nemá vždy štěstí na dobrého řidiče.

ROZDĚLÍ NÁS ČÍNA?

Navzdory všem rozdílům v názorech na řešení problémů platí, že hrozby byly v rámci atlantického prostoru vnímány vždy společně. Ať už to byla hrozba Sovětského svazu nebo islámského terorismu, Evropa a Amerika držely při sobě, protože nebezpečí hrozilo na obou stranách Atlantiku. Společný postup nebyl formován jen vzájemnou solidaritou, ale hlavně skutečným ohro-

žením obou partnerů, ať už by se spojili, či nikoliv. Toto pravidlo tak úplně neplatí, pokud jde o problém přístupu k rostoucí Číně. Ačkoli se asijskému obrovu nepodařilo vrazit jednoznačný klín mezi USA a EU, můžeme zde sledovat velmi odlišné přístupy. Proč se může vlivem rostoucí Číny transatlantická vazba oslabovat, a které faktory ji naopak mohou podržet?

3.1 Proč se bude transatlantická vazba štěpit

To, že etablovaná koordinace mezi EU a USA v případě Číny selhává, vychází primárně ze čtyř důvodů:

1. ekonomický faktor,
2. odlišné vnímání hrozeb,
3. odlišná strategická kultura a
4. rozdílná představa o možné nové studené válce.

Nejprve k ekonomice. Zde se rozcházejí čistě ekonomické perspektivy s perspektivami strategickými. Zatímco pozice Evropy odpovídá jednoznačně pragmatickému pohledu s výhledem na lepší příležitosti, ten americký přesahuje ekonomický kontext. Co to znamená?

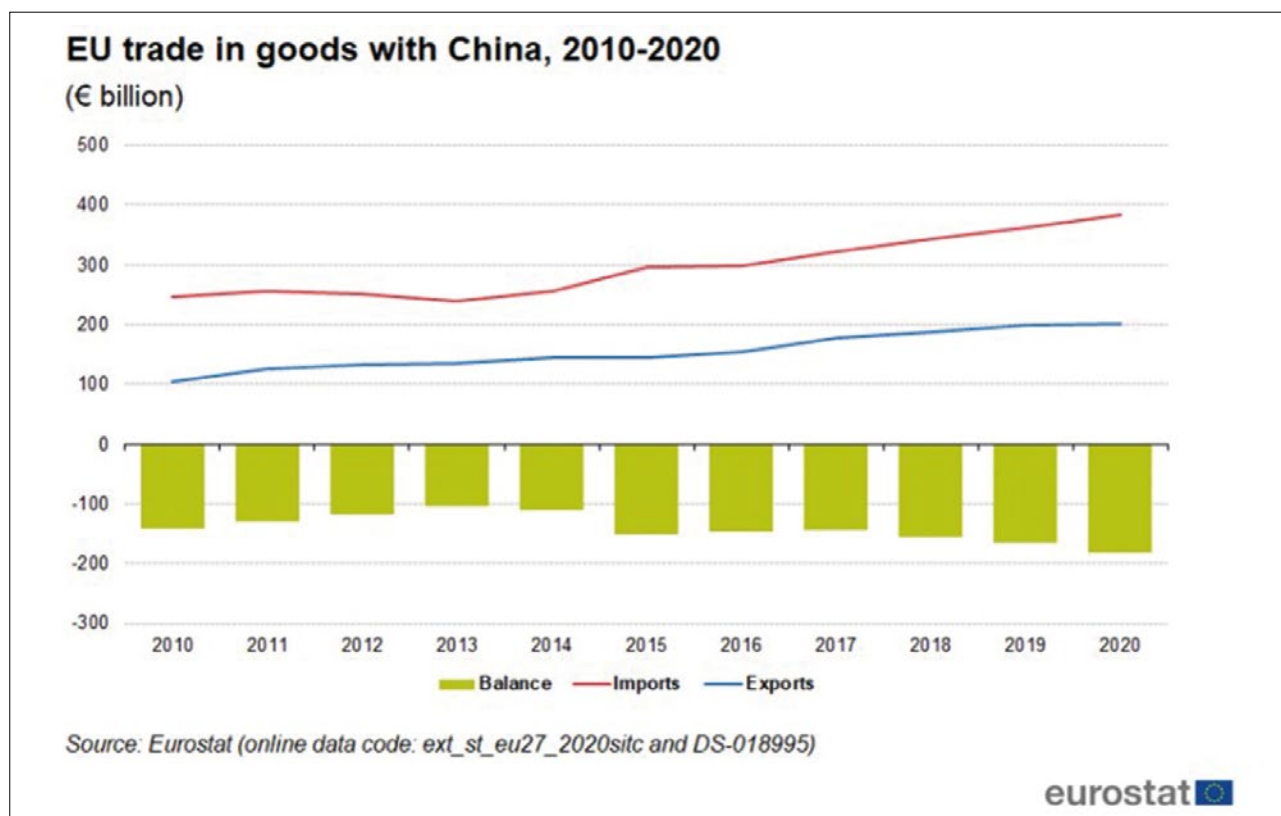
Čínské hospodářství roste už dekady tygřím tempem. Když roku 1975 tehdejší Evropské hospodářské společenství poprvé navázalo diplomatické styky s Maovou Čínou, nikdo si nejspíš nedokázal představit, že se Čína pro evropský kontinent stane jedním z nejdůležitějších obchodních partnerů. Tehdy tvořil obchod pouhých 25 miliard dolarů.⁴⁴ V roce 2020 tomu již bylo 586 miliard eur. Podle Eurostatu se tím Čína dokonce stala největším unijním ekonomickým partnerem, a čínsko-unijní obchod tedy přerostl obchod s USA (555 miliard eur).⁴⁵ Web Politico s tím ovšem

nesouhlasí, protože Eurostat do celkového obchodu nezapočítal služby. Pokud by tak učinil, tvořil by americko-evropský obchod za rok 2020 celých 950 miliard eur, zatímco čínsko-evropský pouze 657 miliard eur, tedy o 40 % méně. Autoři zároveň dodávají, že služby jsou v celkovém obchodu dokonce důležitější, neboť většina pracovních míst dnes závisí právě na nich.⁴⁶

Ať už budeme klást důraz na jakékoli obchodní údaje, jedno je jisté: evropsko-čínský obchod bude stále růst, a evropský pohled bude stále více upřen na Čínu. Čínská prosperita je jednoznačně v evropském zájmu, Evropa nemá sebemenší zájem na zpomalení čínského ekonomického růstu. Evropské státy a EU jako celek samozřejmě rovněž trápí unijní obchodní deficit (graf 4) a čínské neférové obchodní praktiky. V roce 2020 byl obchodní deficit s Čínou 181 miliard eur, o deset let dříve 140 miliard eur.

Přesto však EU nemá potřebu proti Číně tvrdě zasahovat. V USA je tomu ale naopak! Byť jsou si Amerika a Čína skoro největšími obchodními partnery, USA mnohem silněji vnímají čínský ekonomický boom jako vlastní ohrožení. Koneckonců právě to bylo pravým důvodem (a taky výsledkem) Trumpových tarifů proti Číně. Donald Trump při vyhlášení tarifů mluvil

Graf 4: Obchod EU s Čínou v letech 2010–2020

o zvyšujícím se obchodním deficitu a neférových obchodních praktikách. Není zde prostor pro ohodnocení Trumpovy strategie, ale je jisté, že se mu povedlo výrazně zpomalit čínský ekonomický růst. V červnu 2019 zažívala Čína nejpomalejší tempo svého růstu za posledních 27 let. Ve druhém kvartálu rostla ekonomika tempem 6,2%.⁴⁷

Oproti tomu má EU zřetelný zájem prohlubovat obchodní spolupráci s Čínou. Dokládá to i nově dojednaná investiční smlouva, tzv. CAI. Čínsko-

-americká rivalita nepoklesla ani po nástupu Joea Bidena. Biden spolu se svým novým poradcem pro národní bezpečnost Jakem Sullivanem žádali EU, aby investiční dohodu neuzavírala. Místo toho měly obě strany spojit své síly a vyjednávat společně.⁴⁸ Špičky EU i přes žádost smlouvu podepsaly. Dá se tato protichůdnost interpretovat jako vážnější rozkol obchodních zájmů? To by bylo příliš náhle a předčasné. Můžeme ovšem konstatovat, že EU a USA se budou v ekonomických aspektech dívat na Čínu odlišně.

3.2 Rozdílné vnímání hrozeb a odlišná strategická kultura

Ekonomické rozdíly trochu odpovídají rozdílnému strategickému vnímání hrozeb mezi USA a EU vůči Číně. Tření mezi EU a USA je v této souvislosti takřka nevyhnutelné, neboť oba Čínu vnímají svým vlastním prizmatem. Když se v rámci studené války vytvořily dva bloky, západní a východní, strach ze Sovětského svazu byl v podstatě univerzální. Čína je však značně odlišným hráčem, než byl SSSR. Jedná se sice stále o komunistickou diktaturu, ale její chování v zahraniční politice nelze jednoduše srovnat se sovětským. Čína je zcela novým fenoménem a pohled na ni se v různých zemích podstatně liší.

Na americké scéně je Čína léta viděna naprosto jednoznačně, a to jako úhlavní nepřítel. Překvapivě zde panuje shoda mezi demokraty a republikány, že Čína dnes představuje pro Spojené státy i pro liberální světový řád hrozbu číslo jedna. USA nechápují přímou konfrontaci s Čínou za bytostně špatnou, ale naopak za nutnou v zájmu zastavení čínského vlivu. Tento fakt potvrzuje i chování současné administrativy, která je v některých bodech ještě ostřejší než Trumpova. Nová velvyslankyně při OSN Linda Thomas-Greenfieldová o Číně prohlásila: „Čína je strategický soupeř. Její jednání ohrožuje naši bezpečnost a naše hodnoty. Ohrožuje náš způsob života, je hrozbou pro naše sousedy a hrozbou po celém světě.“⁴⁹

Evropští lídři o Číně tímto způsobem neuvažují. Ve strategii EU z roku 2019 se o Číně píše jako o ekonomickém soupeři, ale také jako o partnerovi. EU vyjmenovává řadu znepokojení nad některými čínskými aktivitami, jako například nad čínskými nároky v Jihočínském moři. V zásadě ale EU používá pragmatický přístup a spoléhá na vzájemnou spolupráci.⁵⁰ Tento odlišný postoj se nicméně nedá označit za naivní či nutně nesprávný. EU ani jednotlivé evropské státy nemají mnoho podnětů, proč Čínu považovat za nebezpečného giganta, kterého je třeba za každou cenu udržet. Vychází to čistě z geografické polohy a historie. Čína je od Evropy vzdálená nějakých 6 800 kilometrů, a to ještě vzdušnou čarou přes střední Asii. Pravděpodobnost konvenčního útoku je téměř vyloučena.

Ani historie na čínsko-evropských vztazích nezanedbává nezhoditelné modřiny. Pokud pomineme mongolské nájezdy na Evropu z 13. století, čínská a evropská armáda se nikdy na evropském kontinentu nestřetla. Úplně v nejbližší teoretické rovině by Čína mohla na Evropu vystřelit jaderné zbraně ICMBs, které by bezpochyby měly kapacitu zasáhnout evropský prostor. Druhým teoretickým ohrožením Evropy ze strany Číny by bylo zablokování důležitých námořních průsmyků, třeba Malacké úžiny, což by ale Čínu tvrdě zasáhlo a okamžitě by proti sobě poštvala zbytek světa, neboť narušení takového obchodního toku by nemohlo zůstat bez odezvy. Do budoucna by problém mohl vyvstat při bitvě o Arktidu, která oplývá velkými zásobami nerostných surovin, na kterých bude Čína mít eminentní zájem. Velkou hrozbu může Čína pro Evropu představovat v oblasti kybernetiky, ale k tomu se ještě dostaneme. Jinak je ovšem „zvladatelným“ protihráčem.

USA si podobnou úvahu dovolit nemohou. Byť jsou čistě geograficky od Číny ještě vzdálenější než Evropa (nějakých 11 000 km), vojenské aktivity USA nejsou omezeny na prostor těsného sousedství, jako je tomu v Evropě. Jednak se pohybujeme v Pacifiku, což zcela mění charakter vnímání nepřítele (Japonsko leží taktéž pořádný kus od Ameriky, a nakonec spolu tyto země svedly jednu z nejkrvavějších válek v dějinách), jednak

jsou USA přítomny v celém indo-pacifickém prostoru – vojensky, obchodně i aliančně.

K tomu všemu se neustále střetávají zcela protichůdné strategické kultury obou kontinentů. Evropu asi v tomto ohledu nelze zcela shrnout do jednoho balíčku, každá země EU má své odlišné strategické vlastnosti. Role Evropy je nicméně taková, že jí z historického hlediska nevádí hrát hru vyvažování moci a udržovat vyrovnaný řád mezi velmocemi. Pro USA je tento přístup nepřijatelný. Amerika vždy věřila ve svou výjimečnost, která ji stavěla nad ostatní státy. Být jedním z mnoha nestačí. Amerika také vnímá svět jestřábíma očima, které rozlišují dobro a zlo,⁵¹ a stejný princip aplikují i na Čínu. Pokud tedy USA někoho klasifikují jako aktéra zla, jejich morální apel jim velí sáhnout až k válce. Evropská unie naopak zdůrazňuje princip mezinárodního práva. Jaká však může být evropská reakce ve chvíli, kdy je právo porušeno? Podle bývalého amerického admirála Philipa Davidsona by Čína mohla podniknout invazi na Tchaj-wan do roku 2027.⁵² Jak pak EU odpoví? Vyzve pouze k dodržování mezinárodního práva a požádá Čínu, aby se stáhla?

Podobné situace je samozřejmě skoro nemožné předpovídat, ale jedno je stejně jisté: EU nestojí o novou studenou válku s Čínou. Ať už se jedná o samostatné unijní instituce nebo o evropské lídry, nikdo v Evropě nemá zájem na zabřednutí do nové formy studené války. Angela Merkelová v lednu 2021 prohlásila, že „by si přála, abychom se vyhnuli budování bloků“. Emmanuel Macron zase uvedl, že se chce vyhnout situaci „všichni společně proti Číně“.⁵³ Autoři jako Thomas Christensen upozorňují na to, že současné sváry s Čínou se rozhodně nedají přirovnat ke studené válce, která ani v tomto rozvržení sil nemůže nastat.⁵⁴ Ať už je termín nová studená válka trefný, či nikoli, zájmy USA a Evropy se nepřekrývají. Tuto situaci nelze vnímat tak, že by Amerika měla zájem eskalovat napětí. Je to způsobeno vnímáním velmoci, která vidí bleskově rostoucího soupeře, u kterého cítí možné ohrožení svých vitálních zájmů a nahrazení na první příčce světového lídra. A právě s ohledem na tuto výzvu bude evropsko-americký tandem do budoucna drhnout.

3.3 Lidská práva: společný jmenovatel?

Předchozí řádky ukázaly, že EU nevidí mnoho důvodů, proč by měla jít Číně po krku tak jako USA. To bude dlouhodobě posilovat rozdíly v transatlantické vazbě. Je ovšem jedna cesta, jak zájmy obou partnerů zase

sladit: Pokud EU a jednotlivé členské státy na komunistické Číně něco skutečně irituje, je to porušování lidských práv. Tato agenda byla vždy dominantou evropské diplomacie a fakticky i celého západního světa.

Lidská práva se tím pádem mohou stát jednou z cest, jak nalézt s USA, které na tuto problematiku rovněž kladou dlouhodobý důraz, společnou řeč. Byť se v různých etapách amerických dějin střídaly periody pragmatismu a idealismu, potřeba vývozu lidskoprávní agendy, definovaná univerzálními principy tu byla přítomna vždy. Také u současné administrativy budou lidská práva významným instrumentem zahraniční politiky. Joe Biden v roce 2020 v rámci své kampaně vydal článek v časopise *Foreign Affairs*, v němž zdůraznil, že lidská práva mají být jednou ze tří klíčových oblastí, kde budou USA tlačit na dodržení závazků ostatních zemí.⁵⁵

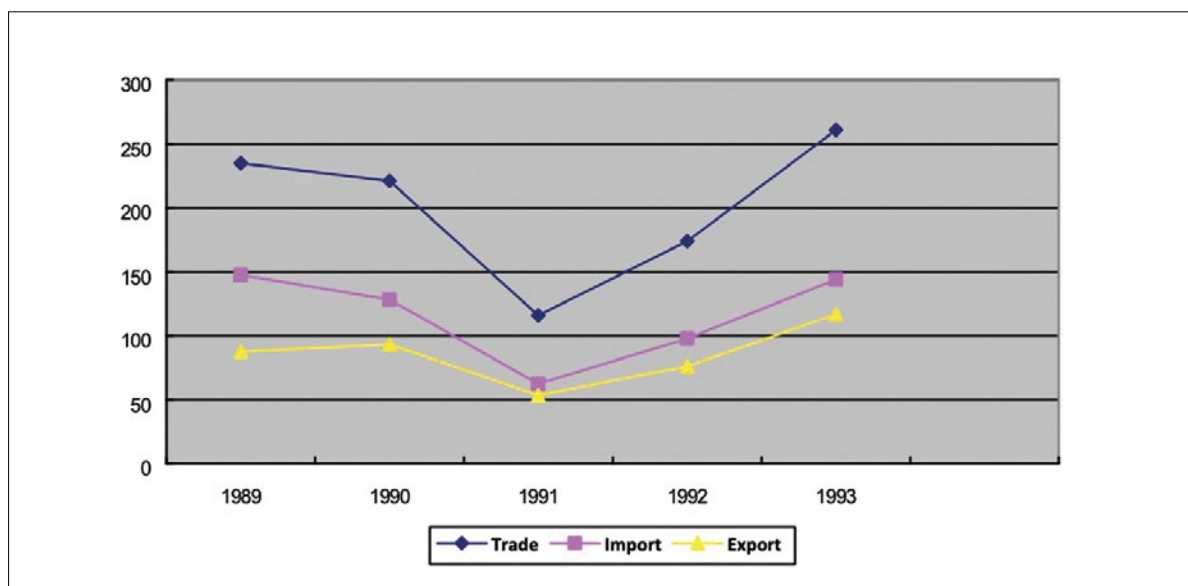
Ani v této agendě nicméně nelze zaručit zcela bezproblémovou transatlantickou koordinaci. EU a členské státy totiž zatím ve vztahu s Čínou dokázaly udržet obchodní otázky a problematiku lidských práv odděleně. Čelní představitelé při schůzkách s čínskými protějšky zmiňují témata porušování lidských práv, ale jejich apel vždy zazníval separátně od byznysu. Většinou dojde k výměně názorů, kdy evropská strana čínskému partnerovi deklaratorně vytkne jisté porušování lidských práv, načež Čína vyzve k respektování suverenity a odlišných politických systémů. EU tuto agendu většinou nenechá prosakovat do ostatních pater diplomacie. Našlo se ovšem pár momentů, kde byly byznysové zájmy kvůli lidskoprávní tematice potlačeny. Ačkoli to není obvyklý scénář, lidská práva už proto nadělala v evropsko-čínském obchodu velkou paseku. Prvním takto tvrdým momentem se stal masakr na náměstí Nebeského klidu roku 1989. Po tomto krvavém incidentu vydalo tehdejší EHS deklaráce, ve kterých zvažovalo razantní opatření proti Číně. Mezi uvedenými body stálo mimo jiné přerušování vojenské spolupráce a uvalení embarga na obchod se zbraněmi s Čínou, přerušování bilaterálních jednání nejvyšších činitelů a zastavení nově rozjetých projektů a také pozastavení vědecké a kulturní spolupráce.⁵⁶ K uvalení zbraňového embarga a sankcí nakonec opravdu došlo. Kromě toho se významně propadl společný obchod (graf 5), který utrpěl zhruba poloviční ztrátu, z nějakých 240 miliard dolarů v roce 1989 na zhruba 120 miliard v roce 1991. Od té doby se ale postupně znovu plynule zvedal.⁵⁷

Druhým, už poněkud menším šokbrnutím byla cesta Dalajlámy do Evropy v roce 2008. Některé evropské státy jeho návštěvu přijaly, a tehdejší čínský premiér Wen Ťia-pao oznámil, že kvůli tomu neodletí na summit EU-Čína.⁵⁸ Třetí a nejaktuálnější narušení byznysových plánů kvůli problému lidských práv probíhá právě

nyní okolo již zmíněné investiční dohody CAI. Ta byla vyjednáвана už od roku 2013: předběžná dohoda proběhla videohovorem 30. prosince 2020 mezi předsedou Evropské rady Charlesem Michelem, předsedkyní Evropské komise Ursulou von der Leyenovou na straně EU a čínským prezidentem Si Ťin-pchingem. K hovoru se poté ještě připojila Angela Merkelová a prezident Macron. Tato dohoda měla být velkým obchodním triumfem pro oba aktéry. Pro EU má dva podstatné významy: z obchodního hlediska bude evropským firmám umožněn větší a snadnější přístup na čínský trh, kde nebudou čelit tolika překážkám ze strany vlády. Z politického hlediska tento krok podpoří mezinárodní autonomii a prestiž EU nad USA. Pro Čínu tento investiční pakt může znamenat významnou podporu jejího hospodářství prostřednictvím evropských investic, ale rovněž poskytnutí jakési legitimacy vlastnímu režimu. Stejně tak může dohoda CAI zabránit společné koordinaci mezi USA a EU.⁵⁹

Po předběžné dohodě to vypadalo, že klín mezi USA a EU je tentokrát zaražen hodně hluboko, nicméně po pár měsících byly obchodní vyhlídky rozprašeny právě agendou lidských práv. Tak jako každá obchodní dohoda EU musí být i tato potvrzena Evropským parlamentem. Ten se ovšem nyní stal nejhlasitější překážkou a hrozí, že agenda lidských práv dohodu nakonec zcela smete ze stolu. Od března 2021 se totiž vztahy mezi EU a Čínou významně zhoršily. Roztržka přitom nezačala přímou konfrontací: V souvislosti s událostmi v Barmě vydala EU rozsáhlý balík sankcí proti čínským představitelům v této zemi. Do balíku sankcí byly zahrnuty i sankce proti lidem z různých částí světa, kteří nesou vinu za porušování lidských práv. Mezi nimi byli i představitelé z Číny, konkrétně z provincie Sin-ťiang, kteří se podílejí na pošlapávání práv Ujgurů.⁶⁰ Čína nenechala tyto sankce bez reakce a uvalila odvetné sankce vůči deseti unijním politikům. Tato akce byla ihned ostře odsouzena evropskými politiky a po Číně bylo vyžadováno, aby sankce neprodleně ukončila.

Nejen kvůli těmto událostem se již v Evropském parlamentu schylovalo k zablokování smlouvy CAI. V květnu unijní zákonodárci drtivou většinou schválili zmrazení smlouvy, dokud Čína sankce nevypoví. Zároveň bylo zdůrazněno, že samotné zrušení sankce neznamená automatickou ratifikaci.⁶¹ Smlouva CAI má tedy zatím nakročeno k nezdaru. Po dlouhé době se lidská práva stala přímo hlavní překážkou obchodního pragmatismu. V této studii není prostor pro hodnocení, který přístup je lepší – zda si vybrat idealismus s lidskými právy na úkor obchodu, nebo machia-

Graf 5: Vývoj obchodu mezi EHS a Čínou po incidentu na náměstí Nebeského klidu

Převzato od Leal-Arcas, R. (2010). European Union-China Trade Relations: Current Difficulties and Ways to Improve Them. International Security Forum, https://www.academia.edu/16896281/EU-China_Trade_Relations_Current_Difficulties_and_Ways_to_Improve_Them, str. 12. Původní zdroj: Chinese Customs Yearbook

velistický pragmatismus, který pozvedne evropské hospodářství. Avšak jedno podstatné je. Pokud se EU rozhodne pro agendu lidských práv jako prioritu, měla by tuto politiku jednoznačně koordinovat s USA. Když bude transatlantická vazba v této věci pevná, bude tato politika celkově účinnější.

Závěrem tedy není jednoduché odpovědět na výchozí otázku, zda nás Čína rozdělí. Je zřejmé, že EU a USA

se postupem času dostávají do odlišných pozic, které je tlačí ke sledování jiných zájmů. Pokud EU bude tvrdě prosazovat na prvním místě svůj byznys a usilovat o svou vlastní politiku, transatlantická vazba bude kvůli Číně trpět. Pokud ovšem lidská práva zůstanou dominantním pilířem obou kontinentů, dává pro oba aktéry nejvyšší smysl, aby v této strategii postupovali společně.

ČASY NOVÉ SPOLUPRÁCE

Předchozí kapitoly ukázaly, že v určitých segmentech bude transatlantická vazba nejspíše drhnout. Jak se snaží nastínit celá tato studie, důvody štěpení mají většinou původ ve vzdalování klíčových zájmů a vnímání hrozeb obou mocností. Tento surový pragmatismus může svádět k rychlé skepsi, že transatlantickou

vazbu čeká už jen pomalé uvadání. Nicméně s proměnou světa a s příchodem nových výzev a technologií vznikají prostory pro spolupráci v jiných oblastech. Transatlantická vazba může být znovu oživena zejména dvěma portfolii, energetikou a kyberbezpečností. V té druhé je tato spolupráce dokonce přímo nutná.

4.1 Aliance v kybernetickém světě

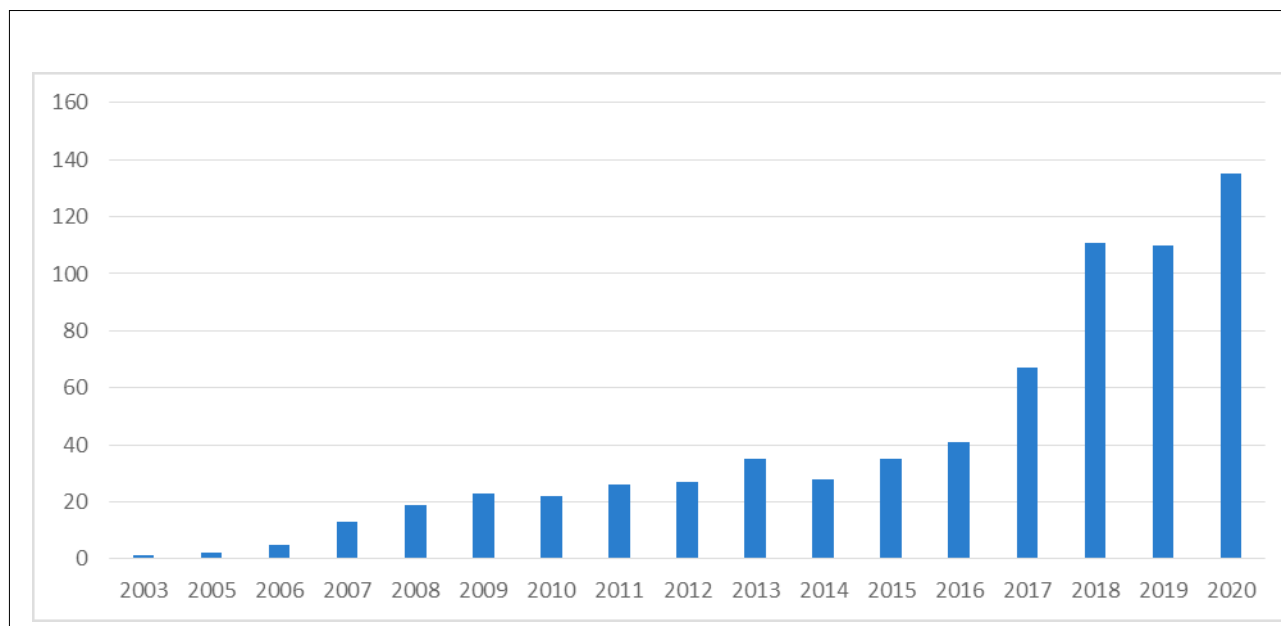
Kyberprostor dokázal během krátké chvíle zúžit celý svět do jedné globální vesnice. Rychlost přenosu dat spojuje všechny konce světa. Tím se ovšem silně proměňuje i mezinárodní prostředí. Staré hrozby, které dříve byly čistě fyzického typu, jsou dnes přítomny digitálně. Z hlediska mezinárodních vztahů přinesl kyberprostor dvě nové výzvy: přivedl do hry nové aktéry a smazal geografické hranice. V minulosti nebyla velká pravděpodobnost, že by si běžný občan uchovával doma tank. V současnosti může být rozsáhlý hackerský útok organizován doslova odkudkoliv. Kyberprostor tak ztěžuje možnost jednoznačně identifikovat hrozby, které už se nevztahují čistě na státocentrické uvažování. Smazávají se tím i geografické vzdálenosti, a nejnebezpečnějším útočníkem může být ten, který je od nás vzdálený tisíce kilometrů a v minulosti by nepředstavoval významné riziko.

Přesuny hrozeb nicméně vytvářejí prostor pro bližší alianční spolupráci. Znovu se nám otevírají cesty společných zájmů a vnímání stejných hrozeb. Evropa a Amerika se v kyberbezpečnosti budou vzájemně potřebovat. Se zvyšujícím se pokrokem každoročně stoupá počet kybernetických útoků, které mohou způsobovat velké škody na majetku a narušovat kritickou infrastrukturu. Americký institut Center for Strategic and International Studies zaznamenává od roku 2003

největší kybernetické incidenty (graf 6), které byly nějak propojeny se státy (nemusí se vždy jednat přímo o kybernetický útok). Od roku 2003 do roku 2020 bylo takových incidentů již 700. Jak ukazuje následující graf, největší nárůst se týká posledních čtyř let. Zatímco v roce 2016 bylo pouze 41 zaznamenaných událostí, v roce 2020 už jich bylo 135.⁶²

Tato data se ovšem vztahují pouze ke státním incidentům nebo ke kyberútokům organizovaným státy. Nepočítají se mezi ně útoky různých nestátních hackerských skupin, které se nabourávají do firemních serverů nebo státních institucí. Samotná Evropa hlásí skokový nárůst všech kybernetických útoků mezi lety 2019 a 2020 – v roce 2019 bylo zaznamenáno 432 útoků a v roce 2020 už 756.⁶³ Podobně The US Identity Theft Resource Center ukázala, že počet případů krádeže dat v USA vzrostl ze 419 v roce 2010 (23 milionů ukradených záznamů) na 1579 v roce 2017 (na 179 milionů záznamů).⁶⁴

Vraťme se ještě ke grafu. Z oněch 700 incidentů za posledních 17 let byla nejvíce zapojena Čína, s jejímiž aktivitami se pojilo celkem 152 incidentů. Její hackerské útoky a krádeže dat většinou míří na rivaly, jako jsou Indie a Spojené státy. Nicméně ušetřena nebývá ani Evropa. Tvrdě to například pocítila v roce 2020,

Graf 6: Významné kybernetické incidenty v letech 2003–2020

Vlastní provedení. Data převzata z Center for Strategic and International Studies, Significant Cyber Incidents since 2006

kdy bylo během prvního jarního lockdownu napadeno několik evropských nemocnic. Evropská komise poté z těchto činů obvinila právě Čínu. Předsedkyně EK Ursula von der Leyenová dodala, že čínské útoky spolu s dezinformační kampaní nelze tolerovat.⁶⁵ Čína už díky rozmáhajícímu se kyberprostoru není neškodným a na hony vzdáleným partnerem, může naopak představovat seriózní hrozbu pro oba kontinenty. V předchozí kapitole jsme viděli, proč Evropa nevnímá Čínu jako hrozbu stejným metrem jako USA. V kyberprostoru se ale mění pravidla hry, a Čínu už nelze ignorovat, zvláště pokud skutečně pravidelně provádí útoky, špiónáže a krádeže citlivých dat. Stejným způsobem platí obezřetnost proti Rusku, jehož útoky dokážou být ještě zákeřnější, jako jsme tomu byli svědky u útoku na americký ropovod v květnu 2021.

Západní svět se tak stává opět zranitelným. Přesunem lidstva do kybernetického prostoru nemusí mít útočník v zádech neporazitelnou armádu. Pár

osob v kapuci má dnes možnost zablokovat kritickou infrastrukturu státu. A vůči takovým hrozbám musí Západ držet pohromadě. Kybernetické hrozby jsou jedním z nových přírůstků, kde se transatlantická vazba bude rozvíjet spíše než chřádnout. Aliance tím znovu nabude na své důležitosti. Severoatlantická aliance koneckonců dlouhodobě pracuje s nástroji kybernetické bezpečnosti.

Poprvé byla podstata kybernetické bezpečnosti artikulována na summitu v Praze v roce 2002. O šest let později NATO přijalo první strategii pro kybernetickou bezpečnost. V roce 2014 se spojenci dokonce dohodli, že by kybernetický útok mohl vést ke spuštění článku 5 Washingtonské smlouvy.⁶⁶ Princip kolektivní bezpečnosti silněji apeluje na potenciální útočníky. Obrana či odvěta třicítky zemí je pádnější než obrana či odvěta jediného státu. Navíc mohou státy společně rychleji identifikovat chování protivníka a lépe tak zabránit příštímu útoku.

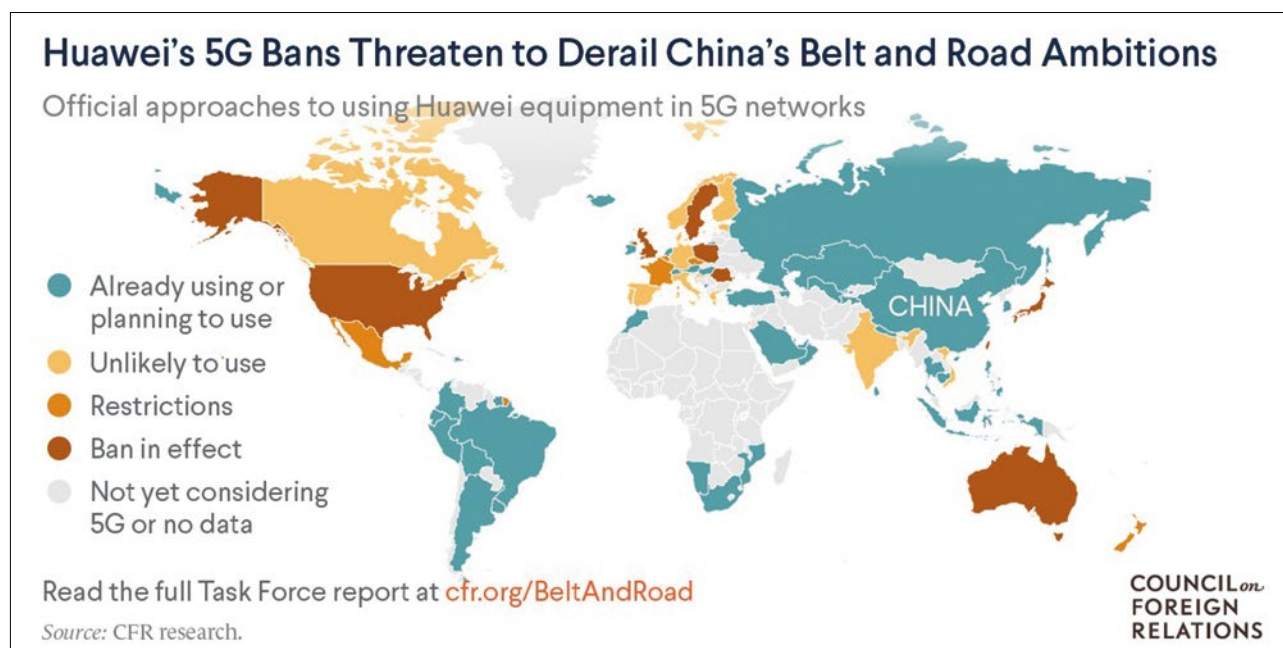
4.2 Bitva o síť 5G

Kybernetická spolupráce v Severoatlantické alianci funguje na velmi dobré úrovni. Pokud se ale do hry dostávají komerční zájmy, může transatlantická vazba drhnout. Tak tomu bylo ohledně výstavby sítí 5G čínskou společností Huawei, která měla potenciál ovládnout evropský trh. Americká jestřábí politika však

většinu států přesvědčila, aby cestu Huawei k sítím 5G zablokovaly.

Svět se připravuje na rychlejší přenos dat. K tomu je potřeba vybudovat novou řadu vysokorychlostních sítí, které umožní rychlejší a kapacitnější spojení. S tím

Mapa 1: Pozice jednotlivých států k Huawei

vyvstává velká otázka, kdo tyto vysokorychlostní sítě zbuduje. Jedním z předních světových favoritů je čínská firma Huawei, která měla vystavět sítě 5G po celé Evropě. Čistě z komerčního hlediska by to jistě byla lukrativní nabídka. Problém však je, že Huawei představuje bezpečnostní riziko. S čínským gigantem se pojí několik závažných hrozeb: zaprvé je to strach ze špionáže. Zaměstnanci Huawei už byli ve Spojených státech chyceni při pokusu o krádež duševního vlastnictví ve firmě T-Mobile.⁶⁷ Dalším problémem je přímé napojení Huawei na čínskou diktaturu. Ačkoliv Huawei tvrdí, že je zcela nezávislá firma, od vlády ji nelze odpárat. Její zakladatel Žen Čeng-fej je členem strany od 70. let. V Číně v roce 2017 schválili zákon, o kterém experti tvrdí, že vládě umožní vyžádat si u Huawei předání všech dat. Profesor práva Jerome Cohen pro CNBC řekl, že podle tohoto zákona by ani Huawei nemohla konat jinak.⁶⁸ Nejhorší obavy vzbuzuje scénář, že by se Čína během nějaké krize pokusila shodit kritickou infrastrukturu. Sítě cizího státu by zkrátka byly na příkaz čínské vlády vypnuty. O této možnosti informoval v roce 2018 australský tajný agent.⁶⁹ Západ by tak nemohl rychle a dostatečně zareagovat a Čína by získala obrovský vyděračský potenciál.

Tyto podněty se začaly ve větším měřítku objevovat až začátkem roku 2019. Některé evropské státy jako Německo, Itálie nebo Spojené království seriózně počítaly s Huawei jako zprostředkovatelem sítí 5G. V úno-

ru 2019 zahájily USA tlak na Evropu, aby Huawei ze stavby sítí vyřadila. Po dvou letech je u většiny států zřejmé, že se americký tlak odrazil na výsledcích – většina evropských států už s Huawei na výstavbu sítí 5G nepočítá. Jak níže ukazuje mapa (graf 6) od Council of Foreign Relations (data z února 2021), Huawei k výstavbě zatím vpustí pouze Nizozemsko, Irsko, Rakousko a Maďarsko. Ostatní státy se buď rozhodly pro nejpřísnější přístup, tedy úplně Huawei zakázat, případně schválit legislativu, která Huawei fakticky znemožní přístup, anebo Huawei zkrátka nevyberou.

Jedna interpretace by mohla znít, že se Evropa ocitla pod výhrůžným tlakem Spojených států, a proto se rozhodla Huawei odmítnout. Není zcela jasné, zda by evropské státy zakročily proti Huawei tak silně, kdyby USA nespustila diplomacii zadržování. Finální rozhodnutí ovšem učinily suverénní státy, a jak vidno, některé z nich stále nechávají Huawei dveře otevřené.

To podstatné z této krátké kapitoly je, že kybernetický prostor znovu ukázal, jak potřebná je transatlantická kooperace. Realistický pohled počítá s přírůstkem kybernetických hrozeb, a to jak od nestátních aktérů, tak těch přímo organizovaných státy jako Rusko a Čína. Pokud se západní svět chce efektivně ubránit útokům na svou kritickou infrastrukturu, zabránit dalším krádežím duševního vlastnictví a špionáže, musí spojit své síly.

4.3 Energetika – smlouvy s ďáblem a rozepře s USA

Energetika po desetiletí zůstávala prázdným místem americko-evropské spolupráce. Důvodem této prázdnoty byly vlastnosti energetických komodit, především zemního plynu, geografická vzdálenost a střet odlišných paradigmat – na jedné straně evropského liberalismu kombinovaného s byznysovým pragmatismem a na straně druhé amerického strategického realismu. Ani jeden z nich nelze označit za špatný, neboť přesně vypovídá o jiných politických okolnostech.

Vše začalo tím, že se západní Evropa v době studené války obrátila na Sovětský svaz, svého úhlavního nepřítel. Sověti sice byli nepřáteli Západu, ale měli to, co potřebovala jako sůl – ropu a plyn. Postupně se i přes studenoválečný antagonismus vytvořila obchodní spolupráce, kdy země západní Evropy dodávaly Sovětům prostředky pro výrobu potrubí a SSSR postupně dodával ropu a plyn. Amerika tyto evropsko-sovětské kontrakty od počátku odmítala. Ruské dodávky plynu do Evropy dodnes vnímá jako energetickou hrozbu. Jelikož ale ruským dodávkám přes dlouhý Atlantik sama nemohla konkurovat, byla její strategie od dob studené války až dodnes omezena na taktiku bránění. Ta byla vesměs jednoduchá: blokovat, sankcionovat, a když není jiná možnost, nechat věcem volný průběh.

K blokadě ze strany USA došlo poprvé za Kennedyho administrativy, když se na počátku 60. let Washington neúspěšně snažil zabránit kontraktu o zbudování ropovodu Družba mezi západním Německem a SSSR. Ačkoli poté v 70. letech zavládla atmosféra *détente*, zvyšující se dodávky plynu ze SSSR do západní Evropy Bílý dům nepřestaly zneklidňovat.⁷⁰ K sankcím sáhl až Ronald Reagan v roce 1981, kdy blokoval stavbu Plynovodu bratrství do západní Evropy. Americkým firmám zakázal, aby Sovětům prodaly potřebné technologie pro dostavbu plynovodu. Tento postup západní Evropa samozřejmě kritizovala. Uvalené sankce nicméně nezabránilly celkové dostavbě, a Plynovod bratrství byl slavnostně otevřen roku 1984 ve Francii. V 90. letech Spojené státy razily strategii Evropě co nejvíce pomoci diverzifikovat energetické zdroje a postupně snížit závislost na „rudém plynu“.⁷¹

Amerika se potom zdržovala blokad i sankcí. Dokonce ani aktivně nebránila výstavbě nových plynových projektů napojených na Rusko, jakým byl například Nord Stream (otevřen v letech 2011–2012). Velká hořkost přišla až s Nord Streamem 2 a Trumpovou administra-

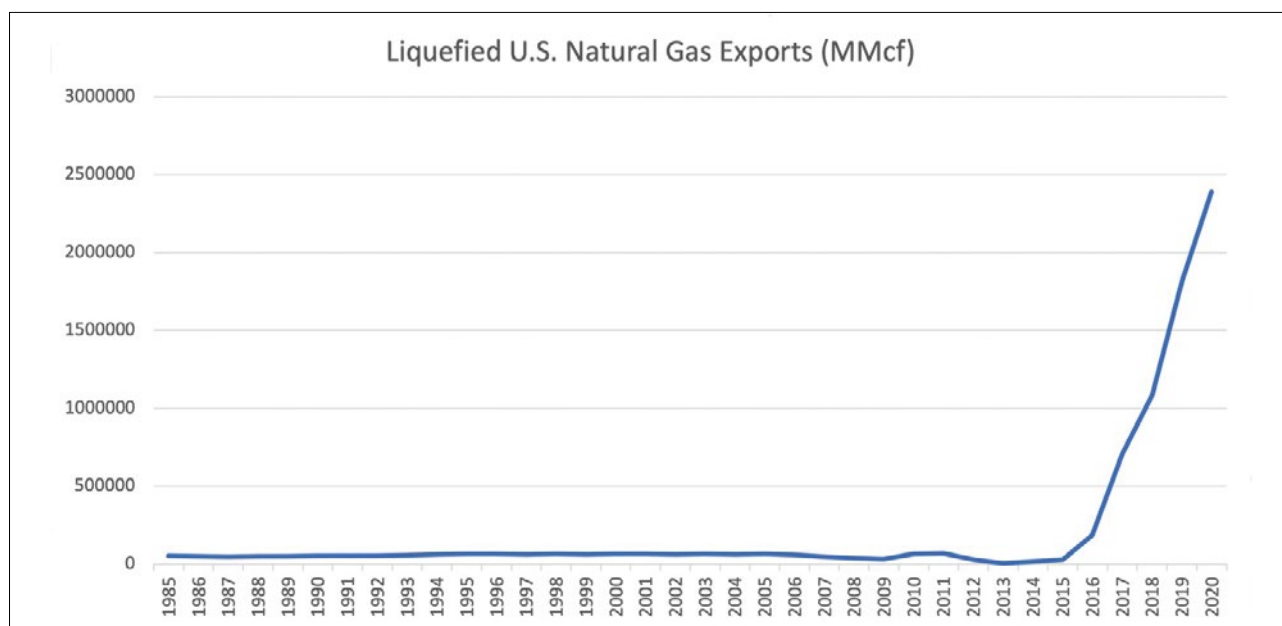
tivou. Tento projekt je dodnes trnem v oku Spojených států. Potrubí má přes Německo do Evropy přivést 55 miliard kubických metrů ročně, spolu s Nord Streamem 1 celkově 110 bcm ročně. Tato stavba asi nejvíce přispěla k rozkolu transatlantické vazby v oblasti energetiky. Trump toto potrubí kritizoval od počátku. V souvislosti s ním se v létě 2018 na summitu NATO navázal do Německa, které prý Rusko zcela ovládá („*Německo je kompletně pod kontrolou Ruska.*“).⁷² Trump měl nejspíše na mysli, že Německo je závislé především na ruském plynu, protože v ostatních komoditách, jako je uhlí, si vystačí s domácími zásobami. Byť je Německo největším spotřebitelem plynu v Evropě, oproti zemím střední a východní Evropy je Německo na ruských plynových dodávkách závislé jen z nějakých 50 %.⁷³

Trumpova (či obecně americká) slova o energetické hrozbě pro Německo mohou být podnětná, ale nejsou úplně přesná. Zaprvé tento projekt není vystavěn pro Německo, ale pro dodávky pro celý evropský energetický trh. Tím pádem musí být při jeho úspěšném dokončení obstarána příslušná legislativa, jako je dodržení unijních liberalizačních balíčků. Zadrhé se nejedná o nominální zvýšení závislosti, ale o snížení kapacity ukrajinského tranzitu (Jamal pipeline) a přesměrování do stabilnějšího prostředí. Po několika výpadech a krizích s Ukrajinou je cílem Nord Streamu 2 obejít východní tranzit a namířit dodávky přímo přes Německo.

Zároveň je však na americké rétorice kus pravdy. I když nejde o zvýšení nominální závislosti, Trumpova kritika energetické bezpečnosti pro Evropu podnětná je. Týká se vlastně úvahy, zda je celkově vhodné spoléhat v takovém objemu strategické suroviny na stát, který je s Evropou v nepřátelském vztahu. Evropě, a Německu obzvláště, může Nord Stream výrazně ztěžovat kritiku ruské ofenzivní politiky a porušování lidských práv. Na podzim roku 2020 se kvůli pokusu o otravu Alexeje Navalného v německém Bundestagu vážně hovořilo o ukončení projektu Nord Stream 2. Zelení, jedni z favoritů německých voleb, otevřeně slibují ukončení projektu.⁷⁴

Tato rétorika je pevně spjata s realistickým myšlením. Energetika je vnímána jako zbraň, která Rusku pomůže vyvíjet politický nátlak na Evropu. Z pohledu obchodního liberalismu je Nord Stream 2 zcela v pořádku. Německo a Evropa mají ambiciózní klimatické

Graf 7: Růst exportu LNG

Růst exportu LNG USA v krychlových stopách. Vlastní tvorba – zdroj U.S. Energy Information Administration (EIA), 2021, online available: <https://www.eia.gov/dnav/ng/hist/n9133us2A.htm>

cíle, pro které bude potřeba náhražka nových energetických zdrojů. Plyn bude potřebným zdrojem pro naplnění Green New Dealu. Americké uvažování je naopak silně spjato s realismem. Prizmatem očima bezpečnostního rizika se proto USA vrátily k nástrojům za studené války a ke konci roku 2019 ohlásily sankce proti Nord Streamu 2, načež se stavba na nějaký čas zastavila. Odpor vůči vedení ruského plynu přes Balt přetrvává i po výměně administrativy. Ačkoli Bidenova administrativa ještě v prvních měsících svého funkčního období zvažovala znovu uvalit sankce, v čase psaní

této studie to spíše vypadá na jakési přetrpění tohoto projektu a vyčkávání, až bude Nord Stream dokončen (což bude brzy).

Americko-evropské spolupráci Nord Stream 2 určitě nepřidal. Tato stavba ukázala poměrně starý přístup kooperace v energetice mezi USA a Evropou. Vlastně podobný princip jako za Reaganových dob. Zatímco evropské země berou ruský přítok jako obchodní záležitost a usilují o co největší spolupráci, USA zůstaly pouze u blokáde tohoto přístupu.

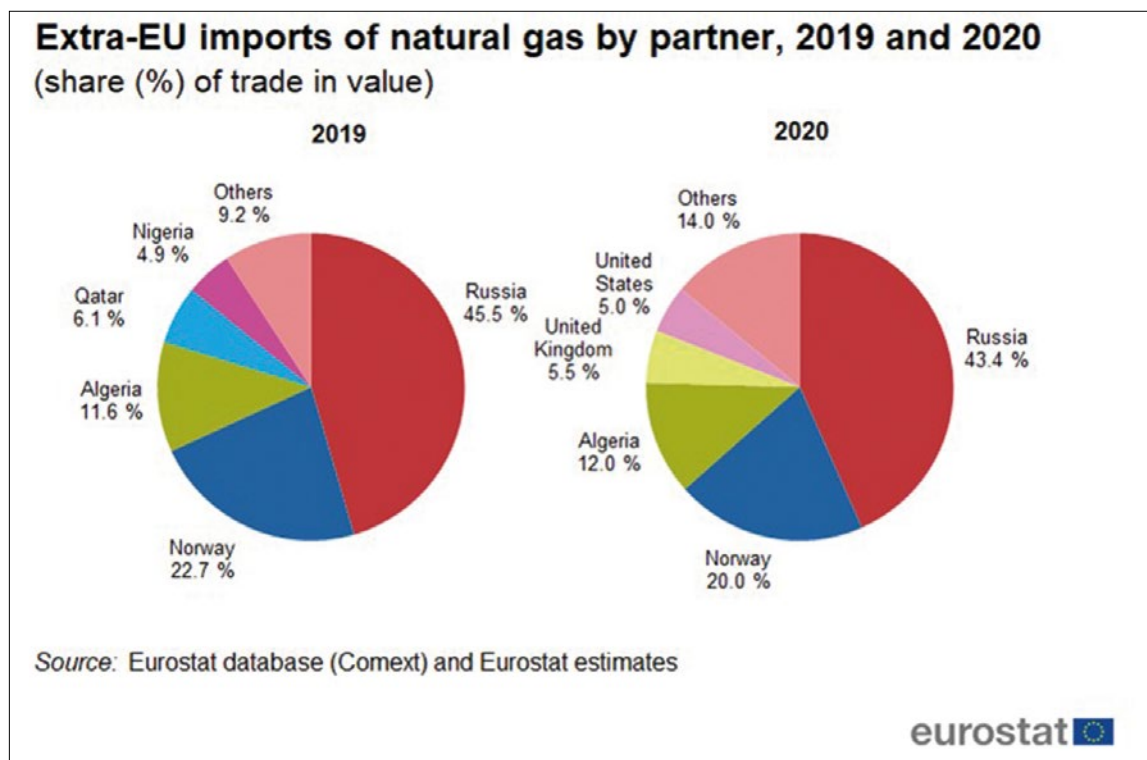
4.4 LNG prolomuje starou prázdnotu

Zatímco dříve byly USA z trhu s plynem v Evropě naprosto vyřazovány, dnes mohou hrát roli silného konkurenta. Z povahy dané komodity nemohla být spolupráce nikdy rozvíjena dále. Nyní se ovšem vytváří nový prostor pro spolupráci díky tzv. LNG (Liquefied Natural Gas) neboli zkapalněnému zemnímu plynu. Rozsáhlý mezinárodní obchod s touto formou plynu je v podstatě fenoménem posledního desetiletí, ačkoliv samotná metoda zkapalňování je stará přes sto let. Amerika oplývá obrovskými zásobami plynu, ale kvůli technologickým bariérám mohla dříve posílat plyn pouze trubkami. LNG však naprosto míchá kartami. Tím, že se může plyn zkapalnit a poslat tankerem na jiný kontinent, se USA dostávají na evropský trh. Celkový export LNG doslova vystřelil za poslední čtyři

roky Trumpovy administrativy. Jak ukazuje graf 7, raketový nárůst exportu pozorujeme od roku 2015. Zatímco v roce 2015 tvořil LNG export pouhých 28,381 milionů krychlových metrů (při převodu 0,8 bcm), v roce 2020 to už bylo 2 389 963 milionů krychlových metrů (67,7 bcm).

LNG je tedy velkou příležitostí pro Evropu, která je po desítky let odkázána převážně na ruský plyn. Rusko představuje hlavního dodavatele plynu do Evropské unie. Jak ukazuje graf 8, Rusko bylo za rok 2020 se 43,3% největším unijním dodavatelem (celkový objem 174,9 bcm⁷⁵).

Graf 8: Zdroje zemního plynu pro EU

Největší exportéři plynu do EU za roky 2019 a 2020 – zdroj EUROSTAT 2021

V celkovém objemu nevypadá číslo 43% nijak hroživě, pokud se však podíváme na situaci v zemích střední a východní Evropy, závislost na ruském plynu je ještě větší. Stoprocentně jsou na ruském dovozu závislé Lotyšsko, Slovensko, Finsko a Estonsko. Z 80% poté Česko, Bulharsko, Litva a ze 60% Rakousko, Maďarsko a Řecko (data z roku 2019).⁷⁶ Tato závislost se některých států tvrdě dotkla během plynové krize roku 2009, kdy Rusko téměř na dva týdny zavřelo kohouty. Silně bylo zasaženo Slovensko a Bulharsko. Jediná možnost, jak zajistit, aby se podobný scénář neopakoval, je diverzifikace zdrojů. Tady je zapotřebí vyzdvihnout snahy EU, která skutečně podniká aktivní kroky k tomu, aby se závislost na ruském plynu snižovala. Pravidelně podporuje stavbu nových plynovodů, jež mohou ruskou dominanci snížit.

EU se proto chopila také příležitosti, kterou představuje americký LNG. V rámci napjatých vztahů kolem tarifů jel v létě 2018 předseda Evropské komise Jean Claude Juncker do Bílého domu, aby vyjednal nové obchodní podmínky a především zabránil možným americkým tarifům na auta. Součástí dohody byl právě export LNG do Evropy. Od schůzky Juncker–Trump pak exporty LNG do EU skokově vzrostly. V dubnu 2016 připlula první várka. Jak ukazuje graf 9, v dalším roce bylo z USA přivezeno 2,2 bcm LNG. V roce 2020 už byly USA s 18,8 bcm největším dovozcem LNG do EU.⁷⁷ Dodávky mají potenciál dalšího růstu, což samozřejmě znervózňuje Kreml. Amerika se tak míchá do ruských zájmů na evropské půdě, které jí byly po desetiletí znepřístupněny. Zbývá tedy nejpodstatnější otázka, zda může americké LNG postupně vytlačit Rusko z evropského trhu.

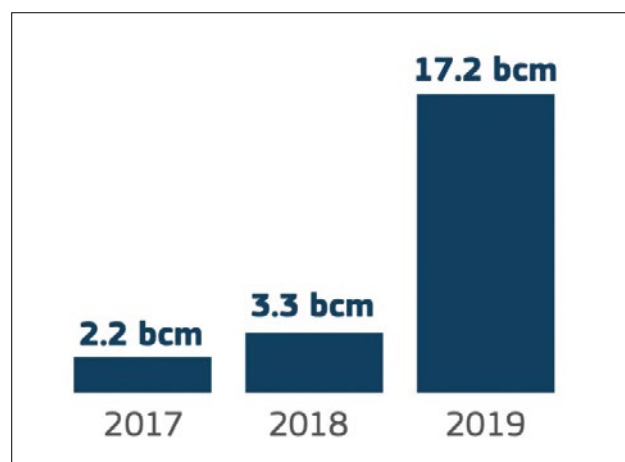
4.5 Může americké LNG nahradit ruské dodávky plynu do Evropy?

Tato otázka si zaslouží více než jednoslovnou odpověď, ačkoliv se jedna z nich dokonale nabízí. Pokud vezmeme v potaz celou Evropskou unii, potom je skutečně nereálné, že by americké LNG v budoucnu plně nahradilo ruské dodávky. Jsou pro to vesměs dva důvody: ruský plyn je jednak stále levnější a jednak zde znovu máme střet paradigmat. Pokud bychom se pohybovali ryze v bezpečnostním uvažování, USA by

teoreticky skutečně mohly Evropu zbavit závislosti na Rusku. Kdyby všechny státy měly za jednoznačnou prioritu držet se realistického paradigmatu, tedy bezpečnost na prvním místě, ať to stojí, co to stojí, tak by Evropa mohla zavřít Rusku dveře. Je však třeba vzít v potaz i čistě obchodní argument, a většina evropských států chce s ruským plynem obchodovat. Pořád se pohybujeme v liberálním prostředí a dodávky

Převzato z European Commission. (2020). EU-U.S. LNG TRADE. U.S. liquefied natural gas (LNG) has the potential to help match EU gas needs. Online available: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/eu-us_lng_trade_folder.pdf

Graf 9: Dovoz amerického LNG do EU

z Ruska jsou pro Evropu dobrou komoditou. Západní evropské státy navíc nevnímají Rusko jako zákeřnou hrozbu, a zatím tedy nevidí žádný důvod, proč se bezhlavě přesunout pouze k odběru dražšího LNG a vyřadit levnější ruské dodávky.

Jiný přístup ovšem razí státy střední a východní Evropy, konkrétně Polsko a Pobaltí. Pro ně představuje americké LNG ideální příležitost, jak se dosud trpěného rudého plynu zbavit. Po krizi na Ukrajině Polsko ohlásilo, že po roce 2022 už nebude dále prodlužovat kontrakt s Gazpromem. Do Polska pak neproteče jediný kubík ruského plynu. Ještě v prvních letech druhého desetiletí přitom dodávky Gazpromu tvořily 90 % celkových polských plynových importů, v roce 2019 už se ale podíl snížil na 60 %.⁷⁸ Polsko kromě budoucí diverzifikace (plyn z Norska a vlastní produkce) spoléhá právě na americké LNG. Ve Świnoujście (Ústí nad Svinou) nechalo zbudovat LNG terminál, jehož kapacita by po rozšíření měla do roku 2023 vzrůst na 8,3 bcm. Na rozšíření mimo jiné dostalo podporu z EU v hodnotě 130 milionů eur.⁷⁹ Pokud jde o samotné LNG, ještě v roce 2018 byly USA na polské energetické scéně zanedbatelným hráčem. Z Ameriky přijel do konce května 2018 jediný tanker, většina LNG pocházela z Kataru a Norska.⁸⁰ V témže roce ale došlo

k podpisu smlouvy mezi polskou energetickou společností PGNiG a americkou společností Cheniere Energy o dodávkách LNG. Podle kontraktu má být za 24 let importováno zhruba 39 bcm plynu.⁸¹ U Polska je tedy cítit obrovský závan energetického realismu. Bezpečnost se dostává do popředí mnohem výrazněji než v západních evropských státech. Ruské dodávky jsou vnímány jako bezpečnostní riziko, a spolupráce s USA je tím pádem skvělou příležitostí, jak jej eliminovat.

Podobnou linii razí i Litva. Ta dokonce předčila Polsko, když se v roce 2017 stala úplně prvním postsovětským státem, který podepsal dohodu o dodávce amerického LNG. Kvůli ruskému chování byl v roce 2014 zbudován LNG terminál na Klaipėdė, který měl rozbít ruský monopol na dovoz plynu.⁸² Litva však zatím z drtivé většiny spoléhá na norský LNG, který tvoří 82 % dodávek do tohoto terminálu.⁸³ Litevská zásada v tomto duchu zní, že LNG musí být hlavně neruské. K diverzifikaci americkým LNG se dostalo i Chorvatsko, které čerstvě otevřelo plovoucí terminál na LNG v Krku. Hned 1. ledna letošního roku k němu dorazila první várka z Marylandu. Chorvatsko bylo rovněž plně závislé na ruské dodávce plynu. Terminálem Krku se ovšem vše mění. Projekt byl taktéž podpořen evropskými penězi.⁸⁴

4.6 LNG posílí transatlantickou vazbu

Celkově můžeme výhody amerického LNG shrnout do tří kategorií: snížení pravděpodobnosti politizace ruských dodávek, tlak na snížení cen ze strany Gazpromu a odstranění ruského plynu z energetického mixu u ohrožených států.

I kdyby došlo k politické krizi, americké LNG pro Evropu může sloužit jako záchytný bod v případě, že by Rusko skutečně sáhlo k zastavení dodávek. Americké LNG může hrát podstatnou roli i v případě, kdy by americké exporty přímo do Evropy neměly.

Už jenom přítomnost amerického LNG může být dobrým strašákem pro případný ruský politický výpad. Pokud by došlo k přerušení, USA mohou chybějící dodávky rychle vyplnit.⁸⁵ Dále může LNG výrazně tlačit na nižší ceny Gazpromu. Nemusí se přitom jednat jen o americké LNG. Když se Litva rozhodla vybudovat terminál na Klajpedě, Gazprom okamžitě snížil ceny dodávek.⁸⁶ LNG by tak mohlo pomoci i dalším zemím, které platí vysoké ceny Gazpromu, což se týká zejména balkánských států. A v neposlední řadě americký plyn umožňuje kompletně se vymanit z ruského plynu, pokud si to stát určí jako prioritu. Tento scénář jsme už viděli u Polska.

LNG proto posunuje transatlantickou vazbu do fáze nové spolupráce. Přestože byly vztahy za poslední čtyři roky pošramoceny obchodními spory, plynová kooperace jim dává novou dynamiku. Je složité předpovídat, na jakou úroveň se může celkový objem amerického LNG v Evropě vyšplhat. V roce 2020 to bylo 5% z celkového importu plynu v EU. Trend však hovoří pro další růst. Současná kapacita LNG terminálů by pokryla zhruba 45% celkové unijní spotřeby,⁸⁷ k tomu ovšem musíme přičíst, že další terminály se plánují nebo jsou ve stavu rozšiřování, jak ukazuje níže graf 10 (data z roku 2020, např. již zmíněný terminál v Krku už je zprovozněn). Evropa tedy může počítat s ještě větší diverzifikací.

Mapa 2: Evropská infrastruktura pro LNG

Převzato z European Commission. (2020). EU-U.S. LNG TRADE. U.S. liquefied natural gas (LNG) has the potential to help match EU gas needs. Online available: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/eu-us_lng_trade_folder.pdf

ZÁVĚR

Transatlantická vazba čelí řadě problémů. Poslední léta ukázala, že ve dvou základních pilířích, v obraně a ekonomice, spolupráce významně skřípala. Předpověď Josepha Nye se tedy z velké části potvrdila. Došlo také na jeho slova, že spory by neměly přerůst do fáze rozvodu. Rozepře jsou způsobeny nárůstem odlišných zájmů obou partnerů, které přirozeně blokují cestu vzájemným dohodám. Pokud bude pro obě strany výhodnější chránit si některé své produkty, bude vždy následovat dohadování.

V obranné politice transatlantické partnerství poškozovala Trumpova rétorika, která ale na druhou stranu pomohla urovnat problém nedodržených závazků na straně evropských států. Partnerství v rámci NATO ovšem mohou nejvíce poškodit evropské pokusy o vlastní armádu. Pokud má být cílem osamostatnění koordinace evropských armád, má se tento proces odehrávat pouze pod vlajkou NATO, jak koneckonců slibovala původní dohoda Chiraca, Blaira a Albrightové.

Kvůli geopolitickým, ekonomickým a historickým okolnostem rovněž vzrůstá pravděpodobnost, že bude docházet ke štěpení ohledně Číny. I tam ale může Evropa a Amerika najít cestu, jak své pozice sladit. Pozitivní informací do budoucna je otevírání příležitostí pro nové společné zájmy. V oblasti kybernetické bezpečnosti a energetiky se může transatlantická vazba stmelit, i když by v jiných oblastech docházelo ke střetům. Především spolupráce v kybernetické bezpečnosti bude pro alianci klíčová. Zde jsou zájmy obou stran totožné.

Tato studie se věnovala převážně oblastem zájmů – zda bude transatlantickou vazbu provázet další

štěpení, nebo jestli naopak může dojít ke konsolidaci. Nezapomínejme však na hodnotovou stránku západního partnerství. Americko-evropský pakt není jen pragmatickou aliancí vestfálského typu. Pojí nás více než sledování vlastních výhod. Daniel Deudney a John Ikenberry věřili, že Západ je utvářen díky ctění společných hodnot, což následně tvoří „společnou občanskou identitu“ nebo, chcete-li, „západní duši“. Spojuje nás jakási soudržnost a tichá shoda na hodnotách jako demokracie, tržní ekonomika, tolerance a osobní svobody. Západ skrze totožné smýšlení vybudoval mezinárodní instituce jako OSN, Mezinárodní měnový fond, Světovou banku.⁸⁸ Například lidská práva jsou čistě produktem západního myšlení, jež má zárodky na obou kontinentech. Jak na americké straně (Den nezávislosti z roku 1776), tak v Evropě (Francouzská revoluce z roku 1789, kdy byla sepsána Deklarace práv člověka a občana). Lidská práva a demokracie etablovaly západní spojenectví. Joseph Nye viděl tyto hodnoty jako podstatný faktor pro vzájemnou soudržnost:

„Spojené státy sdílejí hodnoty jako demokracie a lidská práva s většinou evropských zemí daleko více než s kýmkoliv jiným na světě. V americké zahraniční politice na hodnotách záleží, a společné hodnoty mezi Spojenými státy a Evropou jsou důležitou silou, která obě strany drží pohromadě.“⁸⁹

Proto i při překřížení některých zájmů tvoří hodnoty neodlučitelné pouto. Myšlení založené na takřka totožných principech brání tomu, aby se oba kontinenty ocitly ve vzájemném antagonismu. Společné hodnoty a myšlení pevně podpírají západní jednotu.

5.1 Policy Recommendation

Nemůžeme dávat doporučení americké politické scéně. Její vývoj, principy a zájmy si budou určovat sami. Můžeme ale dát krátké doporučení celé Evropské unii, v jejímž rámci se jako Česká republika na utváření politik aktivně podílíme.

Aby se nezvyšovala pravděpodobnost odvolky Ameriky a Evropy, neměla by EU pronikat do záležitostí NATO. Obranná politika pro oba kontinenty funguje nejlépe pod záštitou Severoatlantické aliance už desítky let. Vyšší evropská koordinace musí probíhat pouze v rámci NATO. Zahraniční politiky musí zůstat v rukou států. Pro transatlantickou vazbu je skutečně lepší, pokud evropské státy vůči USA vystupují jednotlivě. Ačkoliv sama americká strana dekády dychtí po „jednom telefonním čísle“ EU, jak prý kdysi poznamenal Henry Kissinger, vztahy by se pod jednou politikou Evropské komise zhoršily. Pokud se totiž zhorší vztahy s jednotlivými státy (nejčastěji Německem nebo Francií) či s unijním aparátem, USA stále mohou udržovat dobré vztahy se státy jinými (v současnosti hlavně z východní Evropy).

Naopak vřele podporují společné celounijní vyjednávání v obchodní politice, což je koneckonců současná praxe. EU by měla aktivně usilovat o vyřešení tarifních sporů buď dílčími dohodami, nebo jednou komplexní. Před transatlantickým vyjednáváním by měla mít

zajištěn konsenzus všech členských států, aby dohoda nakonec neselhala kvůli vnitřním sporům v EU (jako tomu ostatně bylo u TTIP).

Společné unijní úsilí mohu rovněž upřímně doporučit v rámci dodávek plynu. EU by měla pokračovat v poskytování financí na výstavbu či rozšiřování dalších LNG terminálů, pomocí nichž může Evropa snížit závislost na ruském plynu.

Co se týče Číny, stále bude hrozit, že může mezi Ameriku a Evropu vrážet klín. Evropa by se rozhodně neměla automaticky posouvat k americkým zájmům. Když Evropa shledá výhody v čínsko-evropském partnerství, má v nich pokračovat i přes americko-čínský antagonismus. Zároveň nemůže být lhostejná k americkým obavám o Indo-Pacifik a čínskou rozpínavost. I přes rozdílné vnímání hrozeb musí Evropa aktivně nabízet pomoc Americe v případě napětí v Jihočínském moři. Když bude západní blok držet pohromadě, snadněji zajistí, že liberální řád na mezinárodní scéně přetrvá. Evropa také neudělá chybu, pokud bude společné body jako lidská práva konzultovat společně s USA. Spolu můžeme být ve vyjednávání těchto priorit silnější. Čím více bude Čína pokračovat v ofenzivních taktikách, jako jsou špionáže a kybernetické útoky, tím víc se Evropa a Amerika budou sblížovat.

POZNÁMKY

- 1 Nye, J. (2000). The US and Europe: Continental Drift? *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), 76(1), 51–59. Retrieved April 15, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/2626196>, str. 53
- 2 Mahbubani, K. (2020). *Has China Won?* New York, Public Affairs, str. 18
- 3 Nye, J. (2000). The US and Europe: Continental Drift? *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), 76(1), 51–59. Retrieved April 15, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/2626196>, str. 56
- 4 European Commission. (2020). *European Union, Trade in goods with USA*. Online available: https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_usa_en.pdf
- 5 Congressional Research Service. (2020). *Transatlantic Relations: U.S. Interests and Key Issues*, str. 24
- 6 World Trade Organization. *Map of disputes between WTO Members*. Online available: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_maps_e.htm?country_selected=USA&sense=e
- 7 Bruss, F. (2004). *WTO Dispute Settlement: An Economic Analysis of Four EU-US Mini Trade Wars—A Survey*. *Journal of Industry, Competition and Trade*, Bank Papers, 275–315
- 8 Congressional Research Service. (2021). *U. S. Trade Debates: Select Disputes and Actions*
- 9 Tamtéž
- 10 Kordos, M. (2014). *Issues and Challenges of the US-EU Economic Relations*, *Economics and Management*. 2014. 19 (1), str. 13
- 11 Nye, J. (2000). The US and Europe: Continental Drift? *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), 76(1), 51–59. Retrieved April 15, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/2626196>, str. 56
- 12 Kordos, M. (2014). *Issues and Challenges of the US-EU Economic Relations*, *Economics and Management*. 2014. 19 (1), str. 7
- 13 Congressional Research Service. (2014). *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) Negotiations*, str. 13
- 14 Kordos, M. (2014). *Issues and Challenges of the US-EU Economic Relations*, *Economics and Management*. 2014. 19 (1), str. 8
- 15 European Commission. (2019). *Commission publishes proposal for agreement on conformity assessment with United States*. Online available: <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2085>
- 16 BBC News. (2015). *TTIP: What the US-EU trade deal means for your food* – BBC News. Youtube Video. Online available: <https://www.youtube.com/watch?v=EkbnnvW5iik>
- 17 Nye, J. (2000). The US and Europe: Continental Drift? *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), 76(1), 51–59. Retrieved April 15, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/2626196>, str. 56
- 18 Novotná, T. (2016). *EU View: Four Reasons Why TTIP May Fail and Why It Will be Europe's Fault*. *Dahrendorf Forum*, str. 39
- 19 Congressional Research Service. (2020). *Transatlantic Relations: U.S. Interests and Key Issues*, str. 26
- 20 Congressional Research Service. (2014). *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) Negotiations*, str. 12
- 21 Perry, M. (2018). *The anti-consumer 25% 'chicken tax' on truck imports has insulated Big 3 from foreign competition for 50+ years*. *AIdeas*. Online available: <https://www.aei.org/carpe-diem/the-anti-consumer-25-chicken-tax-on-imported-trucks-has-insulated-the-big-3-from-foreign-competition-for-50-years/>
- 22 Euractiv. (2018). *Trump blasts EU for trading with US 'very unfairly'*. Online available: <https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/trump-blasts-eu-for-trading-with-us-very-unfairly/>
- 23 European Commission. (2019). *EU-U.S. – Strengthening a \$1 trillion trade relationship*. Online available: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2019/july/tradoc_158268.pdf
- 24 European Commission. (2019). *Commission publishes proposal for agreement on conformity assessment with United States*. Online available: <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2085>
- 25 Z hlediska prohlášení čelných představitelů a vytváření špatné atmosféry především kvůli rétorice.
- 26 BBC. (2017). *Trump says Nato 'no longer obsolete'*. Online available: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-39585029>
- 27 Nye, J. (2000). The US and Europe: Continental Drift? *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), 76(1), 51–59. Retrieved April 15, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/2626196>, str. 56,
- 28 Tamtéž, str. 56, 57
- 29 Statista. (2021). *Defense expenditures of NATO countries as a percentage of gross domestic product in 2020*. Online available: <https://www.statista.com/statistics/584088/defense-expenditures-of-nato-countries/>
- 30 The Guardian. (2018). *'Very aggressive': Trump suggests Montenegro could cause world war three*. Online available: <https://www.theguardian.com/us-news/2018/jul/19/very-aggressive-trump-suggests-montenegro-could-cause-world-war-three>
- 31 Schröder, G. (2021). *Letzte Chance. Warum wir jetzt eine neue Weltordnung brauchen*. Deutsche Verlags-Anstalt, str. 58
- 32 Bindi, F. et al. (2018). *The End of the Transatlantic Relationship?*. Brookings Institution Press. [Google Scholar], str. 23
- 33 Gray, C. S. (2002). *European Perspectives on U. S. Ballistic Missile Defense*. *Comparative Strategy* 4/2002, str. 279–310
- 34 Bindi, F. et al. (2018). *The End of the Transatlantic Relationship?*. Brookings Institution Press. [Google Scholar], str. 18–19
- 35 Tamtéž, str. 26–27
- 36 European Parliament. (2020). *CSDP Missions and Operations*. In-depth analysis – Requested by the Sub-Committee on Security and Defence. Online available: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/603481/EXPO_IDA\(2020\)603481_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/603481/EXPO_IDA(2020)603481_EN.pdf)
- 37 Smith, M. (2018). *Transatlantic security relations since the European security strategy: what role for the EU in its pursuit of strategic autonomy?*. *Journal of European Integration* 40:5, 605–620, DOI: 10.1080/07036337.2018.1488840
- 38 Tamtéž
- 39 Walt, S. (1998). *The Ties That Fray: Why Europe and America are Drifting Apart*. *The National Interest*. Online available: <https://nationalinterest.org/article/the-ties-that-fray-why-europe-and-america-are-drifting-apart-900>
- 40 Walt, S. (2017). *In Praise of a Transatlantic Divorce*. *Foreign Policy*. Online available: <https://foreignpolicy.com/2017/05/30/in-praise-of-a-transatlantic-divorce-trump-merkel-europe-nato/>
- 41 Priknerová, L. (2014). *Krymská krize: Kde NATO posílilo jednotky? Euroscop.cz*. Online available: <https://www.euroscop.cz/9005/24096/clanek/krymska-krize-kde-nato-posililo-jednotky/>
- 42 Riddervold, M. & G. Rosén (2018). *Unified in response to rising powers? China, Russia and EU-US relations*. *Journal of European Integration*, 40:5, 555–570, DOI: 10.1080/07036337.2018.1488838
- 43 Masters, J., Merrow, W. (2020). *How Is the U.S. Military Pivoting in Europe?*. *Council on Foreign Relations*. Online available: <https://www.cfr.org/in-brief/how-us-military-pivoting-europe>
- 44 Leal-Arcas, R. (2010). *European Union-China Trade Relations: Current Difficulties and Ways to Improve Them*. *International Security Forum*, https://www.academia.edu/16896281/EU-China_Trade_Relations_Current_Difficulties_and_Ways_to_Improve_Them, str. 11
- 45 Eurostat. (2021). *Euro area international trade in goods surplus €29.2 bn*. Online available: https://ec.europa.eu/eurostat/documents/portlet_file_entry/2995521/6-15022021-BP-EN.pdf/e8b971dd-7b51-752b-2253-7fdb1786f4d9
- 46 Hamilton, D. (2021). *No, China is not the EU's top trading partner*. *Politico*. Online available: <https://www.politico.eu/article/china-not-eu-top-trade-partner-us-is/>
- 47 He, L. (2019). *China's economic growth slumps to lowest in 27 years as the trade war hits*. *CNN Business*. Online available: <https://edition.cnn.com/2019/07/15/economy/china-gdp-growth/index.html>
- 48 *VisualPolitik EN*. (2021). *How is XI JINPING defeating the USA? (And why BIDEN has a PROBLEM) – VisualPolitik*. Youtube Video, 17:39, online available: <https://www.youtube.com/watch?v=L5SwAy8Xk-E>
- 49 Zhen, L. (2021). *Taiwan independence means war: China's defence ministry warns Joe Biden against siding with Taipei*. *South China Morning Post*. Online available: <https://www.scmp.com/news/china/military/article/3119663/taiwan-independence-means-war-chinas-defence-ministry-warns>

- 50 European Commission. (2019). EU-China – A strategic outlook. European Commission and HR/VP contribution to the European Council. Strasbourg. Online available: <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>
- 51 Mahnken G. T. (2006). United States Strategic Culture. (Report for Defense Threat Reduction Agency, November 13, 2006), Online available: <https://fas.org/irp/agency/dod/dtra/us.pdf>
- 52 Everington, K. (2021). China could invade Taiwan by 2027: US admiral. Taiwan News. Online available: <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/4146897>
- 53 Lau, S. Montaz R. and J. Vela. (2021). China's hardline turn lifts chances of deeper EU-US alliance. Politico. Online available: <https://www.politico.eu/article/china-turns-unlikely-matchmaker-for-eu-us-alliance/>
- 54 Christensen, T. (2020). There Will Not Be a New Cold War. Foreign Affairs. March 24, 2021. Online available: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-03-24/there-will-not-be-new-cold-war>
- 55 Biden, J. (2020). Why America Must Lead Again. Rescuing U.S. Foreign Policy After Trump. Foreign Affairs. Online available: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-01-23/why-america-must-lead-again>
- 56 Council of Ministers. (1989) Declaration on China. Madrid, 26-27 June 1989. Online available: <https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/Council-Statement.pdf>
- 57 Leal-Arcas, R. (2010). European Union-China Trade Relations: Current Difficulties and Ways to Improve Them. International Security Forum, https://www.academia.edu/16896281/EU-China_Trade_Relations_Current_Difficulties_and_Ways_to_Improve_Them str. 12
- 58 Tamtář, str. 3
- 59 Fallon, T. (2021). The Strategic Implications of the China-EU Investment Deal. The EU-China Comprehensive Agreement on Investment is a win for China, and a blow to transatlantic relations. The Diplomat. Online available: <https://thediplomat.com/2021/01/the-strategic-implications-of-the-china-eu-investment-deal/>
- 60 Euronews. (2021). EU agrees first sanctions on China in more than 30 years. Online available: <https://www.euronews.com/2021/03/22/eu-foreign-ministers-to-discuss-sanctions-on-china-and-myanmar>
- 61 Ni, V. (2021). EU parliament 'freezes' China trade deal over sanctions. The Guardian. Online available: <https://www.theguardian.com/world/2021/may/20/eu-parliament-freezes-china-trade-deal-over-sanctions>
- 62 Center for Strategic and International Studies. (2021). Significant Cyber Incidents Since 2006. Online available: <https://www.csis.org/programs/strategic-technologies-program/significant-cyber-incidents>
- 63 Tidy, J. (2021). EU wants emergency team for 'nightmare' cyber-attacks. BBC News. Online available: <https://www.bbc.com/news/technology-57583158>
- 64 Poptchev, P. (2020). NATO-EU Cooperation in Cybersecurity and Cyber Defence Offers Unrivalled Advantages. Information & Security, vol. 45 (2020): 35-55. Online available: <https://isij.eu/article/nato-eu-cooperation-in-cybersecurity-and-cyber-defence-offers-unrivalled-advantages>
- 65 Stolton, S. (2020). Von der Leyen: Chinese cyberattacks on EU hospitals 'can't be tolerated'. EUROACTIV. Online available: <https://www.euractiv.com/section/digital/news/von-der-leyen-chinese-cyberattacks-on-eu-hospitals-cant-be-tolerated/>
- 66 Davis, S. (2019). NATO IN THE CYBER AGE: STRENGTHENING SECURITY & DEFENCE, STABILISING DETERRENCE. NATO Parliamentary Assembly. Science and Technology Committee. General Report. Online available: <https://www.nato-pa.int/document/2019-nato-cyber-age-strengthening-security-and-defence-stabilising-deterrence>
- 67 Martin, A. (2020). Huawei: The company and the security risks explained. SkyNews. Online available: <https://news.sky.com/story/huawei-the-company-and-the-security-risks-explained-11620232>
- 68 Kharpal, A. (2019). Huawei says it would never hand data to China's government. Experts say it wouldn't have a choice. CNBC. Online available: <https://www.cnbc.com/2019/03/05/huawei-would-have-to-give-data-to-china-government-if-asked-experts.html>
- 69 Business Standart. (2021). China could have shut down Australia's 5G network without Huawei ban. Online available: https://www.business-standard.com/article/international/china-could-have-shut-down-australia-s-5g-network-without-huawei-ban-121052200059_1.html
- 70 Cabras, S. (2021). American LNG and the EU-Russia Relationship: The End of Moscow's Energy Weapon?. College of Europe. Department of EU International Relations and Diplomacy Studies. Online available: <https://www.coleurope.eu/research-paper/american-lng-and-eu-russia-relationship-end-moscows-energy-weapon>, str. 18
- 71 Tamtář, str. 18-19
- 72 CNN. (2018). Trump: Germany is a 'captive of Russia'. YouTube video, 13:12. Online available: <https://www.youtube.com/watch?v=5b8U-i6FN6g>
- 73 Richman, J., Ayyılmaz, N. (2019). Can the US and Europe contain Russian power in the European energy market? A game theoretic approach. Energy Strategy Review. Volume 26, November 2019, 100393. Online available: <https://doi.org/10.1016/j.esr.2019.100393>
- 74 Die Grünen. (2021). Nord Stream 2 stoppen! Online available: <https://www.gruene.de/aktionen/nord-stream-2-stoppen>
- 75 Euroactiv. (2021). Gazprom's exports to Europe fell by 12% in 2020. Online available: <https://www.euractiv.com/section/energy/news/gazproms-exports-to-europe-fell-by-12-in-2020/>
- 76 Marshall, T. (2019). Prisoners of Geography. London: Elliott and Thompson, str. 28
- 77 European Commission. (2021). Quarterly Report on European Gas Markets. Market Observatory for Energy. DG Energy, Volume 13, issue 4, fourth quarter of 2020. Online available: https://ec.europa.eu/energy/sites/default/files/quarterly_report_on_european_gas_markets_q4_2020_final.pdf, str. 15
- 78 Yermakov, V., Sobczak, K. (2020). Russia-Poland gas relationship: risks and uncertainties of the ever after. The Oxford Institute For Energy Studies. Online available: <https://www.oxfordenergy.org/publications/russia-poland-gas-relationship-risks-and-uncertainties-of-the-ever-after/>, str. 2
- 79 European Commission. (2019). Energy Union: EU invests to upgrade Polish Liquefied Natural Gas terminal in Swinoujście. Online available: https://ec.europa.eu/info/news/energy-union-eu-invests-to-upgrade-polish-liquefied-natural-gas-terminal-swinoujscie-2019-oct-18_en
- 80 Voříšek, M. (2018). Využití LNG terminálu ve Svinoušti dosahuje 60% kapacity, nejvíce v Evropě. OEnergetice.cz. Online available: <https://oenergetice.cz/plyn/vyuziti-lng-terminalu-ve-svinousti-dosahuje-60-kapacity-nejvice-evrope>
- 81 Offshore Energy. (2019). PGNiG's first long-term deal US cargo lands in Swinoujście. Online available: <https://www.offshore-energy.biz/pgnigs-first-long-term-deal-us-cargo-lands-in-swinoujscie/>
- 82 Sheppard, D. (2017). Lithuania becomes first ex-Soviet state to buy US natural gas. Financial Times. Online available: <https://www.ft.com/content/33113758-8680-11e7-8bb1-5ba57d47ef77>
- 83 Navikas, M. (2020). Emerging role of Lithuanian LNG terminal. Baltic Rim Economies. Online available: <https://sites.utu.fi/bre/emerging-role-of-lithuanian-lng-terminal/>
- 84 Sedláček, K. (2021). Nový terminál LNG u ostrova Krk je v provozu. Technický týdeník. Online available: https://www.technickytydenik.cz/rubriky/poutaky/novy-terminal-lng-u-ostrova-krk-je-v-provozu_52875.html
- 85 Richman, J., Ayyılmaz, N. (2019). Can the US and Europe contain Russian power in the European energy market? A game theoretic approach. Energy Strategy Review. Volume 26, November 2019, 100393. Online available: <https://doi.org/10.1016/j.esr.2019.100393>
- 86 Hovland, K. (2014). Gas Terminal Plans Helped Lithuania Negotiate Lower Price From Gazprom. The Wall Street Journal. Online available: <https://www.wsj.com/articles/gas-terminal-plans-helped-lithuania-negotiate-lower-price-from-gazprom-1401188154>
- 87 European Commission. (2020). Liquefied natural gas. Published. 8 August 2018, Last Update 5 June 2020. Online available: https://ec.europa.eu/energy/topics/oil-gas-and-coal/liquefied-natural-gas-lng_en?redir=1
- 88 Deudney, D., & Ikenberry, G. (1993). The Logic of the West. World Policy Journal, 10(4), 17-25. Retrieved February 12, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/40209331>
- 89 Nye, J. (2000). The US and Europe: Continental Drift? International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), 76(1), 51-59. Retrieved April 15, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/2626196>, str. 55

PŘÍLOHA: OBCHODNÍ VZTAHY EU A USA VE SVĚTOVÉM KONTEXTU – FACTSHEET

1. Přehled klíčových ukazatelů vzájemného obchodu

Tabulka P1: Hlavní aktéři mezinárodního obchodu se zbožím v letech 2019 a 2020 a srovnání s rokem 2010 (mld. €)

	Exports			Imports			Trade balance		
	2010	2019	2020	2010	2019	2020	2010	2019	2020
EU	1 471,0	1 940,1	1 714,2	1 435,6	2 131,6	1 931,7	-35,5	191,5	217,5
Norway	56,6	54,1	42,3	38,6	51,6	48,6	-18,0	-2,6	6,3
Switzerland	77,5	109,9	108,6	98,6	146,5	142,4	21,1	36,7	33,8
Brazil	29,7	26,8	25,0	29,1	32,3	27,7	-0,6	5,4	2,7
Canada	14,7	20,9	20,0	21,7	38,3	33,3	7,0	17,4	13,3
China	245,4	363,0	383,4	105,1	198,2	202,6	-140,3	-164,7	-180,8
India	27,4	39,6	33,0	30,5	38,2	32,2	3,1	-1,4	-0,9
Japan	57,7	62,9	54,9	39,2	61,1	54,5	-18,5	-1,8	-0,4
Mexico	11,9	24,4	20,4	20,3	37,4	30,5	8,4	13,1	10,2
Russia	155,8	145,0	95,3	82,7	87,8	79,0	-73,1	-57,3	-16,4
Singapore	15,2	18,0	17,0	20,8	28,9	24,0	5,6	10,9	7,0
South Korea	35,8	47,4	44,1	25,5	43,3	45,3	-10,3	-4,1	1,2
Turkey	142,1	232,6	202,6	202,9	384,4	352,9	60,9	151,8	150,3
United Kingdom	168,9	194,3	167,3	229,7	319,8	277,7	60,8	125,5	110,3
United States	37,7	69,8	62,6	58,3	68,3	69,9	20,6	-1,5	7,3

Zdroj: Eurostat¹

¹ Eurostat (online data code: ext_lt_introeu27_2020 and UNCTAD)

- **Základem vztahů EU a USA je obchodní politika.**

EU a USA jsou klíčoví partneři, obě ekonomiky jsou na sobě vzájemně závislé a mají největší dvoustranné obchodní a investiční vztahy a nejhluběji integrované hospodářské vztahy na světě. Obchodní spory se týkají pouze 2% jejich vzájemného obchodu.

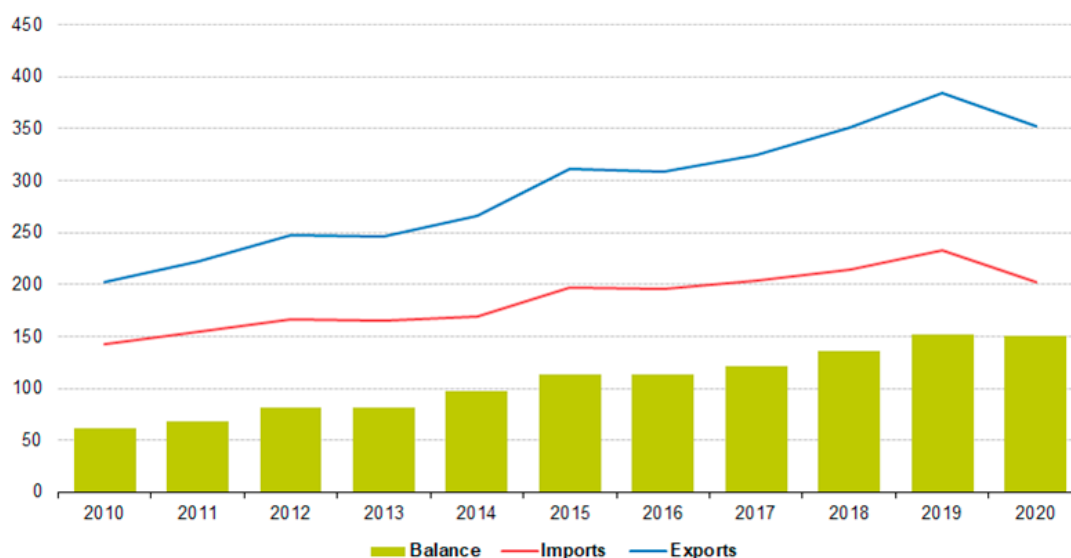
- Spojené státy v roce 2019 byly největším dovozcem a třetím největším vývozcem na světě.
- V roce 2020 byly Spojené státy největším partnerem pro vývoz zboží z EU (18,3%) a druhým největším partnerem pro dovoz zboží z EU (11,8%).
- Největším dovozcem zboží ze Spojených států a zároveň největším vývozcem zboží do Spojených států mezi členskými státy EU je Německo.
- Do USA vyváží více než 164 000 společností z EU, z toho téměř 93 000 malých a středních podniků.
- Významným pilířem transatlantických vztahů jsou investice, které pozitivně přispívají k růstu a zaměstnanosti na obou stranách Atlantiku. Třetinu tohoto transatlantického obchodu tvoří vnitropodnikové transfery. Celkové investice USA v EU jsou třikrát

vyšší než v celé Asii. Investice EU v USA jsou přibližně osmkrát vyšší než investice EU v Indii a Číně dohromady.

- **Transatlantické vztahy určují podobu celé globální ekonomiky.** Pro většinu zemí světa buď EU, nebo USA zůstávají největším obchodním a investičním partnerem. Ekonomiky EU a USA společně vytvářejí přibližně polovinu světového HDP a téměř třetinu světových obchodních toků.²
- Obchodní a investiční vztahy mezi EU a USA zůstávají silné i přes hospodářské problémy spojené s pandemií Covid-19: V roce 2020 vyvezly společnosti z EU zboží v hodnotě 353 miliard eur, což je téměř o dvě miliardy eur více než v roce 2018.
- Vývoz ze Spojených států byl nejnižší v roce 2009 (100) a nejvyšší v roce 2018 (158) a v roce 2019 činil 156%. Dovoz do Spojených států byl nejnižší v roce 2009 (100%) a nejvyšší v roce 2018 (163%) a v roce 2019 činil 160%. Míra krytí Spojených států byla nejnižší v roce 2018 (64%) a nejvyšší v roce 2013 (68%) a v roce 2019 činila 64%.³

EU trade in goods with the United States, 2010-2020

(€ billion)

Source: Eurostat (online data code: ext_st_eu27_2020sitc and DS-018995)

eurostat

² Evropská komise: Countries and regions/United States, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/united-states/>

³ Eurostat: International trade in goods, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=USA-EU_-_international_trade_in_goods_statistics#EU_and_the_United_States_in_world_trade_in_goods

Tabulka P2: Vývoj mezinárodního obchodu EU se zbožím v letech 2011-2020 (mld. €, meziroční růst)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Balance (EUR billion)	-41,7	68,4	149,3	171,4	228,3	264,3	222,2	148,2	191,5	217,5
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Imports (growth rate)	13,3%	2,2%	-4,2%	-0,3%	1,4%	-2,8%	10,6%	7,9%	1,5%	-11,6%
Exports (growth rate)	13,2%	9,0%	0,5%	0,9%	4,4%	-0,5%	6,8%	3,3%	3,5%	-9,4%

Zdroj: Eurostat⁴

- **Dovoz, vývoz a obchodní bilanci mezi EU a Spojenými státy v letech 2010–2020:** V roce 2020 byly Spojené státy největším partnerem pro vývoz zboží z EU (18,3 %). Následovaly Spojené království (14,4 %), Čína (10,5 %), Švýcarsko (7,4 %) a Rusko (4,1 %).
- Pro dovoz zboží do EU bylo druhým největším partnerem (11,8 %), před nímž byla Čína (22,4 %). Následovalo Spojené království (9,8 %), Švýcarsko (6,3 %) a Rusko (5,6 %).
- V roce 2010 měla EU se Spojenými státy obchodní přebytek ve výši 61 miliard EUR a v roce 2020 dosáhla přebytku 150 mld.
- Vývoz do Spojených států i dovoz z nich se v letech 2010 až 2020 zvýšil. Vývoz EU do Spojených států byl nejvyšší v roce 2019 (384 mld. eur) a nejnižší v roce 2010 (203 mld. eur).
- Dovoz EU ze Spojených států byl nejvyšší v roce 2019 (233 mld. eur) a nejnižší v roce 2010 (142 mld. eur).

2. Sílicí pozice Číny – obavy z přepólování zatím nejsou namístě

- V roce 2019 pocházelo přibližně 40 % dovozu do EU z asijských zemí, zatímco ostatní evropské země tvořily 31% a Severní Amerika 17 %.
- Hlavním cílem vývozu EU v roce 2019 byly ostatní evropské země s podílem o něco vyšším než jedna třetina, následované Asií (28%) a Severní Amerikou (25 %).
- EU, Spojené státy a Čína se v roce 2020 společně podílely 45 % na celosvětovém dovozu i vývozu zboží. Nejvíce obchodovaným zbožím v roce 2020 byly pro EU, Spojené státy a Čínu stroje a vozidla.⁵
- V roce 2019 byly USA hlavním obchodním partnerem EU v oblasti vývozu. Její podíl byl v letech 2009 až 2013 relativně stabilní, poté však s výjimkou roku 2016 každoročně rostl a v roce 2019 dosáhl 18 %.
- Podíl Číny na vývozu mimo EU se mezi lety 2009 a 2019 zvýšil z 6 % na 9 %. U všech ostatních partnerů jejich podíl poklesl.

⁴ Eurostat (online data code: ext_st_eu27_2020sitc)

⁵ Eurostat – EU and main world trades, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_and_main_world_traders

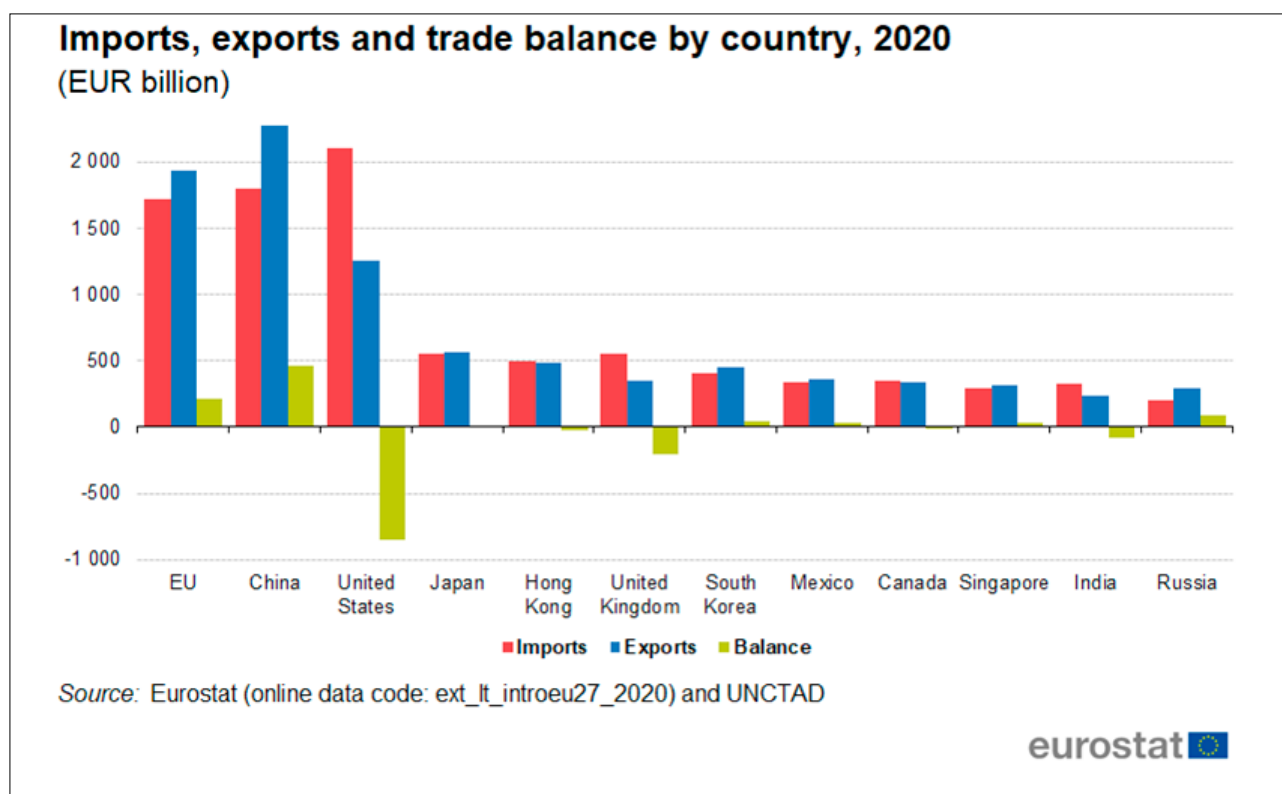
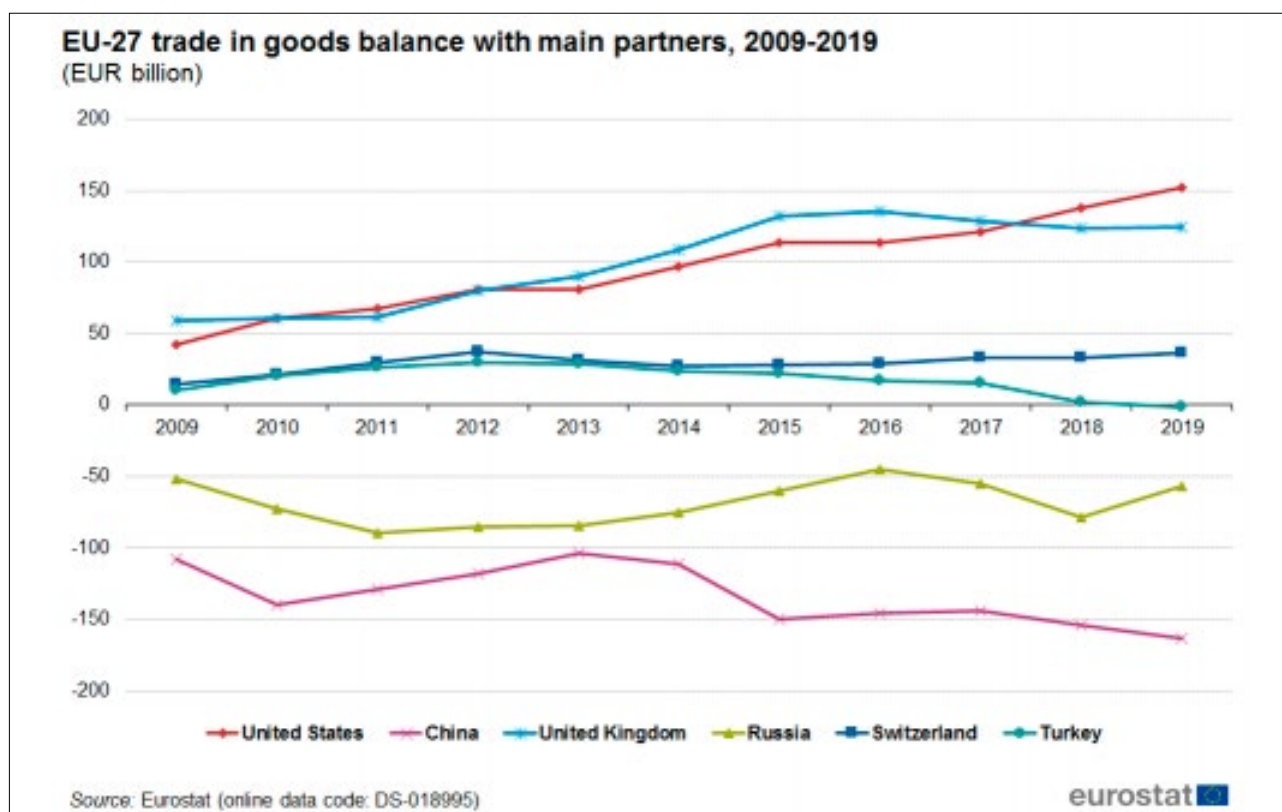
Tabulka P3: Vývoj vzájemných obchodních bilancí mezi Evropskou unií, Spojenými státy a Čínou

2019	Export	Import	Total	Balance
China	2 188 282	1 819 634	4 007 916	368 649
United States	1 438 592	2 247 805	3 686 398	-809 213
EU	2 131 646	1 940 112	4 071 757	191 534
2020	Export	Import	Total	Balance
China	2 267 746	1 801 100	4 068 846	466 647
United States	1 253 379	2 107 797	3 361 176	-854 418
EU	1 931 709	1 714 224	3 645 933	217 484
Change	Export	Import	Total	
China	4%	-1%	2%	
United States	-13%	-6%	-9%	
EU	-9%	-12%	-10%	

Zdroj: Eurostat⁶

- **Čína je dnes hlavním dovozním partnerem EU.** Její podíl se zvýšil z 15% celkového dovozu mimo EU v roce 2009 na 19% v roce 2019.
- Dovoz ze Spojených států se v letech 2009 až 2014 pohyboval kolem 10%, poté však začal růst a v roce 2019 činil 12%.
- S výjimkou Turecka se dovoz od ostatních partnerů snížil.
- Přebytek obchodu EU se Spojenými státy vzrostl ze 42 miliard EUR v roce 2009 na rekordních 152 miliard EUR v roce 2019.
- EU měla přebytky obchodu také se Spojeným královstvím a Švýcarskem, zatímco obchod s Tureckem byl téměř vyrovnaný.
- S Ruskem měla EU obchodní deficit (57 mld. eur v roce 2019), a to především v důsledku dovozu energetických produktů.
- Obchodní deficit s Čínou činil v roce 2019 164 miliard EUR, a to zejména v důsledku přebytků obchodu s průmyslovým zbožím.
- **Čína v roce 2020 zaznamenala nejvyšší hodnoty vývozu na světě,** a to 2 268 miliard eur. Následovala EU a Spojené státy s 1 932 miliardami, resp. 1 252 miliardami eur.
- Pokud se podíváme na hodnotu dovozu, Spojené státy měly vyšší hodnotu (2 106 mld. eur) než Čína (1 800 mld. eur) a EU (1 715 mld. eur).
- Spojené státy rovněž zaznamenaly nejvyšší obchodní deficit (854 mld. eur). Následovaly Spojené království (203 mld. eur), Indie (81 mld. eur), Hongkong (19 mld. eur) a Kanada (14 mld. eur).
- Největší obchodní přebytek vykázala Čína (468 mld. eur), následovaná EU (218 mld. eur), Ruskem (91 mld. eur), Jižní Koreou (40 mld. eur), Mexikem (30 mld. eur), Singapurem (29 mld. eur) a Japonskem (5 mld. eur).

⁶ Eurostat – International trade in goods, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_goods

- Přestože v roce 2021 předstihla Čína Spojené státy jako největší dovozce zboží do EU, **USA zůstává-jí zdaleka největším obchodním a investičním partnerem EU**. Podíl Spojených států na celkovém vývozu se mírně zvýšil z 10,6% v roce 2010 na 11,5% v roce 2016, ale v roce 2020 opět klesl na 10,4%.

- Díky stálému růstu vývozu Čína v roce 2015 předstihla EU a v roce 2020 dosáhla nejvyšší hodnoty 18,8%. V roce 2010 měla EU podíl 15,7%, který se v průběhu času příliš nezměnil a v roce 2020 dosáhl 16,0%.

- Sílicí pozice Číny je nezpochybnitelná, ale zaslouží si střízlivější pohled, než se obvykle uvádí, jak uvádí Daniel Hamilton na webu Politico:⁷
 - „Zpráva Eurostatu se zabývala pouze obchodem se zbožím. Vyplyvá z ní, že obchod EU27 se zbožím s Čínou v roce 2020 činil 586 miliard eur, zatímco obchod EU27 s USA 555 miliard eur. To je výrazná změna oproti roku 2019, kdy obchod EU27 s USA činil 617 miliard eur, zatímco obchod EU27 se zbožím s Čínou 561,2 miliardy eur. (...)“
 - Obchod mezi zeměmi však netvoří pouze obchod se zbožím. Zahrnuje také obchod se službami, který zpráva Eurostatu nezahrnuje. Obchod se službami roste rychleji než obchod se zbožím. Více evropských a amerických pracovních míst závisí na službách než na zboží a USA zůstávají hlavním obchodním partnerem EU v oblasti služeb. (...) Konečná čísla o obchodu se službami za celý rok 2020 sice ještě nejsou k dispozici, ale máme k dispozici údaje za první tři čtvrtletí tohoto roku. (...)“
 - Obchod se službami mezi EU a USA v tomto období činil 296,3 miliardy eur - pětkrát více

než obchod se službami mezi EU a Čínou, který činil 53,3 miliardy eur. (...)“

– Pokud tyto údaje analyzujeme a odhadneme celkový obchod EU se zbožím a službami v roce 2020, zjistíme, že obchod EU27 s Čínou se zbožím a službami v roce 2020 pravděpodobně dosáhl 657 miliard eur, zatímco obchod EU27 s USA činil 950 miliard eur – o 40 % více.“

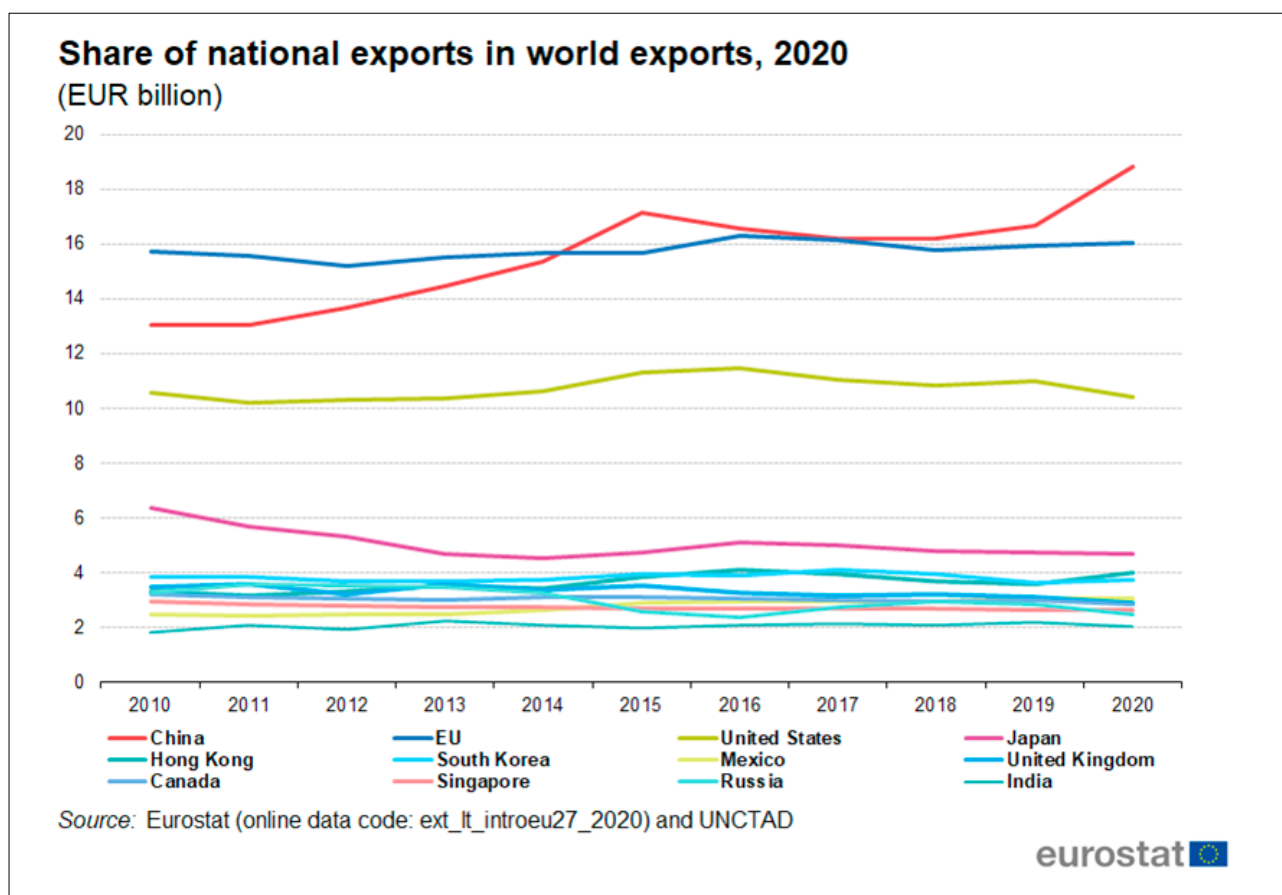
- Stojí za zmínku, že Spojené státy i Evropská unie od roku 2005 uplatňují vůči Číně **zbrojní embargo**, které bylo zavedeno v roce 1989 po událostech na náměstí Nebeského klidu.
- USA a někteří členové EU zákaz nadále podporují, ale jiní, v čele s Francií, se snaží EU přesvědčit, aby zákaz zrušila, a argumentují tím, že lze zavést účinnější opatření, ale také zlepšit obchodní vztahy mezi Čínou a některými státy EU.
- Spojené státy se proti tomu důrazně staví a poté, co ČLR přijala zákon proti Tchaj-wanu, se pravděpodobnost zrušení zákazu poněkud snížila.

3. Problematika obchodních tarifů

- V období od roku 2002 do roku 2017 se průměrná cla uplatňovaná na dovoz snížila přibližně o polovinu. V roce 2018 se však cla poněkud zvýšila, nejmarkantnější bylo zvýšení o 0,8 procentního bodu u spotřebního zboží.⁸
- V roce 2018 se přibližně 70 % dovozu do EU-27 uskutečnilo s nulovým clem.
- V říjnu 2019 WTO povolila USA přijmout protiopatření vůči evropskému vývozu v hodnotě až 7,5 miliardy USD, USA tato cla zavedly 18. října 2019. Dotčené členské státy EU mezitím přijaly veškerá nezbytná opatření k zajištění plného souladu.
- V srpnu 2020 se EU a USA poprvé po dvaceti letech dohodly na snížení některých cel (na základě zásady nejvyšších výhod, což znamená, že cla jsou zrušena pro všechny obchodní partnery.
 - Dohoda o balíčku snížení cel z roku 2020 měla zlepšit přístup na trh pro vývoz z USA a EU v hodnotě stovek milionů dolarů. Na základě dohody EU zruší cla na dovoz živých a zmrazených humrů z USA. Vývoz těchto produktů z USA do EU činil v roce 2017 více než 111 milionů USD.
 - EU tato cla zruší na základě doložky nejvyšších výhod, a to se zpětnou platností od 1. srpna 2020. Cla EU budou zrušena na dobu pěti let a Evropská komise neprodleně zahájí řízení, jehož cílem je, aby změny cel byly trvalé.
 - Spojené státy sníží o 50 % své celní sazby na některé výrobky vyvážené EU v průměrné roční obchodní hodnotě 160 milionů USD, včetně některých hotových jídel, určitého křišťálového skla, povrchových přípravků, hnacích prášků, zapalovačů a částí zapalovačů. Snížení celních sazeb ze strany USA bude rovněž provedeno na základě doložky nejvyšších výhod a se zpětnou platností od 1. srpna 2020.

⁷ Politico: No, China is not the EU's top trading partner <https://www.politico.eu/article/china-not-eu-top-trade-partner-us-is/>

⁸ Eurostat – International trade in goods, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_goods_-_tariffs

- Nejnovější vývoj byl poznamenán mj. **spory o tarify pro letadla společností Airbus a Boeing**. Obě společnosti jsou hlavními konkurenčními výrobci letadel. Obě jsou obviňovány z přijímání různých forem dotací ze Spojených států, respektive z některých členských států Unie, za což se obě strany vzájemně kritizují.
- V roce 2018 regulační orgán zjistil, že EU a její členské státy plně nedodržely předchozí rozhodnutí WTO týkající se dotací EU pro výrobce letadel Airbus.
- V říjnu 2020 WTO povolila EU přijmout podobná protipatření na vývoz z USA do EU v hodnotě 4 miliard USD proti nezákonným americkým subvencím pro výrobce letadel Boeing. EU usilovala o dohodu se Spojenými státy, která by jí umožnila vyhnout se uložení těchto cel.⁹
- V prosinci 2020 Spojené státy oznámily, že v odvětví za cla zavedená Evropskou unií plánují uvalit dodatečná cla na některé výrobky z Francie a Německa, zejména na letecké díly a vína.¹⁰
- EU a USA se v březnu 2021 dohodly, že na dobu čtyř měsíců, do doby, než budou dokončeny vnitřní postupy na obou stranách, pozastaví veškerá odvetná cla na vývoz z EU a USA, která byla uvalena v rámci sporů o Airbus a Boeing. Pozastavení umožňuje oběma stranám soustředit se na vyřešení tohoto dlouhotrvajícího sporu.
- Poskytuje to významnou podporu vývozcům z EU, neboť USA byly oprávněny zvýšit cla na vývoz z EU do USA v hodnotě 7,5 miliardy USD. Stejně tak budou pozastavena cla EU na vývoz z USA do EU v hodnotě přibližně 4 miliard USD.¹¹

⁹ Evropská komise: Joint Statement of the United States and the European Union on a Tariff Agreement, 21 August 2020.

¹⁰ The Straits Times: US imposes new tariffs on French, German products in Airbus-Boeing spat, 31 December 2020.

¹¹ Evropská komise: EU and U.S. agree to suspend all tariffs linked to the Airbus and Boeing disputes 5 March 2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_1047

newdirection.online

[@europeanreform](https://twitter.com/europeanreform)

[@europeanreform](https://www.instagram.com/europeanreform)

[NDeuropeanreform](https://www.facebook.com/NDeuropeanreform)

contact@europeanreform.org